

Sreda, 21. januar 2004.
Svedok Ton Zvan (Ton Zwaan)
Svedok Hrvoje Šarinić
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, za ovog svedoka imate ovu prvu sednicu da biste ga unakrsno ispitali o bitnim stvarima. Izvolite.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Mej (May). Gospodine Zvan (Ton Zwaan), u vašem izveštaju je navedeno da ste vi po struci sociolog i antropolog, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi nemate pravničko obrazovanje, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, svakako da nemam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li tačno kao što piše navedenoj izjavi da u centru za proučavanje holokausta i genocida u Amsterdamu (Amsterdam) gde vi radite da ih čine ukupno četiri člana, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I niko od tih lica nije bio pravnik. Troje su istoričari, a vi ste pravnik i antropolog?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi, zar nije malo neobično da Centar za proučavanje holokausta i genocida nema ni jednog pravnika? Genocid je prevashodno pravna kategorija i krivično delo, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Genocid može da se smatra pravnom kategorijom, to je jedan način posmatranja, ali može da se posmatra i kao istorijska pojava ili sociološka pojava. Ono šta je veoma važno je da centri za genocid i holokaust širom sveta uglavnom i nemaju pravne stručnjake zato što proučavanje genocida nije prevashodno pravno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ja imam u vidu jednu činjenicu, koju je doduše i gospodin Najs (Nice) pomenuo, da je za ovaj sastav pravno značenje jedino bitno. Zato to pitam. U poslednjem pasusu na šestoj strani stoji: "Centar je zvanično otvoren 8. septembe 2003. godine javnom manifestacijom koja je održana u auli Univerziteta u Amsterdamu" (Universiteit van Amsterdam). Dakle, vaš centar je osnovan pre samo četiri meseca, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je. Tad je bilo zvanično otvaranje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa vaš izveštaj po narudžbini ove druge strane, urađen je u novembru 2003. godine, dakle dva meseca po osnivanju centra, je l' tako, gospodine Zvan?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, ja sam to radio nekoliko meseci, ali je završen rad pošto je centar otvoren.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, da li ste vi lično u okviru centra imali neki drugi projekat na kome ste do sada radili, sem ovog izveštaja?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, svakako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koje je centar druge projekte imao tokom svog postojanja, sem ovoga vašeg izveštaja?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja predajem studentima na postdiplomskom nivou predmet o komparativnom proučavanju genocida, to je jedan primer.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam vas pitao koje druge projekte je Centar imao? To vaše, to je vaša redovna aktivnost da držite nastavu, to je nešto drugo.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Možda vi to smatrate nečim drugim, ali mi u Centru to smatramo takođe jednom vrstom projekta. To je javna diskusija, predavanja. Isto tako organizujemo konferenciju o genocidu u Ruandi, koja treba da se održi u aprilu. Dakle, vršili smo proučavanja za tu konferenciju i organizovali je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi, pošto ste u izveštaju posebno podvukli da je prilikom otvaranja centra održana javna manifestacija u auli Univerziteta u Amsterdamu, pretpostavljam da ste to naglasili kao važan podatak. U protivnom ga sigurno ne bi uneli u izveštaj. U čemu je značaj tog događaja koji ste tako podvukli, osim da impresionira otvaranje centra?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja nisam to naveo da bih impresionirao nekoga, već samo da bih predstavio centar i da bih obavestio čitaoce o tome kad je otvoren centar.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi, koliko imate pisanih radova na temu genocida?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Imam 10 do 12 članaka i jednu knjigu od otprilike 450 strana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovaj izveštaj ste sastavili na zahtev gospodina Najsa, zar ne? Tako piše u prvom pasusu uvoda.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, izveštaj je sastavljen po zahtevu Tužilaštva, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na samom početku, u prvoj rečenici uvoda stoji, citiram: "Osnovni cilj izveštaja je da se obezbede instrumenti za analizu uz pomoć kojih će čitalac moći da shvati na koji način u ljudskom društvu može doći do genocida i drugih masovnih zločina uperenih protiv određenih grupa". Ko je taj čitalac koji da, treba da pomoću tog instrumenta treba da vrši analizu i da shvati kako dolazi do genocida i drugih masovnih zločina?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Odgovor može biti vrlo jednostavan. Čitalac je svako onaj ko pročita ovaj izveštaj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Govoreći o svrsi izveštaja vi u drugom pasusu uvodnog dela kažete, citiram vas: "Iz Tužilaštva su mi stavili do znanja da će to omogućiti Pretresnom veću", imam u vidu da valjda pret-

postavljate ovo Pretresno veće preko puta vas, "da uzme u obzir saznanja koja postoje u vezi sa genocidom i da donese takve odluke o tome kako da ta saznanja primeni na činjenice vezane za ovaj slučaj". Je li to svrha?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja mislim da je to svrha, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato načelo, poznato iz rimskog prava, *iura novit curia*?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, nije mi to poznato. Možda biste vi mogli da mi objasnite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To znači u prevodu da se pretpostavlja da Sud poznaje pravo. To je jedno od centralnih načela i nužna pretpostavka za funkcionisanje svakog normalnog pravosudnog sistema. Da Sud poznaje pravo.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to mi je poznato.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li vam se onda čini da gospodin Najs, dovodeći vas kao veštaka, imao u vidu aktivnost da se poduče sudije o tome šta je genocid? Da li vam se čini da je to, na neki način, rekao bih, kontradiktorno sa ovim principom?

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Samo trenutak. To nije nešto o čemu ovaj svedok može nešto da kaže. Na nama je da odlučimo i mi ćemo to da uradimo u dogledno vreme, a u međuvremenu smo dozvolili ovom svedoku da dođe i da svedoči. Ono šta on ovde može da uradi je da govori o području za koje je on stručan. Što se tiče pravnih pitanja, to su pitanja o kojima odlučuju sudije i vi možete nešto o tome da iznesete kada bude vreme, a što se ovog svedoka tiče, on može da odgovori samo uopšteno kako on vidi svoju ulogu, ukoliko želi.

SVEDOK ZVAN: Ja mislim da ovo pitanje treba da se postavi gospodinu Najsu, pre svega. A kao drugo, želeo bih da kažem da je ovaj izveštaj koji sam napisao sociološki i istorijski izveštaj koji pokušava da rezimira generalna shvatanja i gledišta koja postoje o ovom procesu genocida. Prema tome, ja ne želim da ulazim ni u kakava pravna pitanja

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vi ne želite da ulazite ni u kakva pravna pitanja?

SUDIJA MEJ: Da, tako je.

SVEDOK ZVAN: Tako je.

SUDIJA MEJ: Ovaj svedok nije pravnik. Kada dođe vreme za to, vi možete da iznesete svoju argumentaciju. Ovaj svedok je ovde zato da bi svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej. Gospodine Zvan, takozvano Tužilaštvo je, kako stoji u uvodnom delu izveštaja, od vas zahtevalo da isključite svako pominjanje Bosne. Da li ste ipak prilikom sastavljanju izveštaja imali u vidu stavove i koncepciju u vezi sa navodnim genocidom u Bosni i Hercegovini?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam sasvim siguran da sam dobro shvatio vaše pitanje, ali dozvolite da pokušam da odgovorim. Ja sam napisao izveštaj zasnovan na proučavanju četiri slučaja koja sam opisao u izveštaju i pokušao sam da opišem stavove o genocidnim procesima. Ja ne mislim da je slučaj Bosne, ako bismo ga tako nazvali, bio meni na umu pre svega, kad sam pisao ovaj izveštaj. Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Zvan, vi ste u analizi uzeli, razmatrajući generalno to pitanje, istrebljenje Jevreja, Jermena, to je drugi slučaj. Onda Kambodža (Cambodia) i Ruanda (Rwanda), ta četiri slučaja ste stavili u razmatranje, je li tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A naglasili ste u uvodnom delu da su oni od vas zahtevali da isključite svako pominjanje Bosne. Pa sad mi recite, pošto se vi bavite fenomenom kao takvim i uzeli ste za bazu te slučajeve, vi ste Holanđanin, da li vam je palo napamet, na primer, da uključite i slučaj Holandije (Holland)? Ako su vam oni rekli "isključite", nisu vam rekli da isključite Holandiju?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, nisu mi to rekli, ali samo da bih vas obavestio, ja sam napisao jedan obiman članak o korišćenju političkog nasilja u toku holandske istorije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ako ste napisali taj članak, onda znate da već od početka XVII veka, kada je Holandija osnovala one dve svoje kompanije "Dač vest Indija" (Dutch West India) i "Dač ist Indija" (Dutch

East India) da je pod pokroviteljstvom holandske Vlade, da su te dve kompanije imale pravo na upotrebu oružanih snaga Holandije, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tačno je, iako nisam sasvim siguran da li treba sada da se bavimo kolonijalnom istorijom Holandije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pitanje je fenomena genocida koji vi izučavate. Vi znate da je Holandija sistematski istrebljivala lokalno stanovništvo. Evo, da uzmemo samo primer Južne Afrike (South Africa) od, od XVI ...

SUDIJA MEJ: Ne. Ne. Mi se potpuno udaljavamo od relevantnih pitanja. Svedok je svedočio o dosta ograničenom području, prema tome, nema nikakvog smisla da sad ulazimo u ova druga istorijska pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mej, ako vi to svodite samo na XX vek, ja mogu da se ograničim na XX vek, ali na primer, kao posledica toga što sam sada pomenuo, evo u XX veku vi znate da je Holandija utemeljivač aparthejda. 1948. godine kad je Afrikanerska partija (Afrikaans: Nasionale Party) pobedila u Južnoj Africi uveli su aparthejd koji je trajao do pre 10 godina. Vi to dobro znate. Da ne govorimo par stoleća ...

SUDIJA MEJ: Ja ću da vas prekinem. Vi ste čuli o kojim je temama ovaj svedok svedočio i vi treba na to da se usredsredite, a ne da se bavite širom istorijom koja ide unazad sve do XVI veka. Pitajte ovog svedoka o stvarima o kojima je on već govorio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ne idem do XVI veka, gospodine Mej, ako kažem da je u XX veku zasnovan aparthejd i da su oni utemeljivači aparthejda, a da ne govorim o tome da je ogroman broj robova koje su poslali u karipske zemlje takođe posledica genocida koji je izvršen, pa sam pitao, pošto je reč o holandskom centru koji se bavi genocidom, da li su se bavili i tim stvarima. Kod nas u Srbiji ima jedna narodna koja kaže: "Prvo počisti pred svojom kućom".

SUDIJA MEJ: U redu, onda možemo to da pitamo svedoka.

SVEDOK ZVAN: Onda samo ukratko. Mislim da su holandski istoričari obavili jako obimno proučavanje o učešću Holandije u ropstvu u XVI i XVII veku. Takođe je veoma proučavan i aparthejd. To nema nikakve veze sa holand-

skom vladom, već sa ljudima koji su odavno emigrirali iz Holandije u to područje. Prema tome, holandska vlada se ne može smatrati odgovornom za to što je u Južnoj Africi postojao aparthejd. Ali mislim da su ove mrlje i tamna područja u holandskoj istoriji prilično detaljno proučavani od strane holandskih istoričara.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, ako ste već uzimali ove pojave u XX veku, recite mi zašto ste preskočili genocid nad Srbima?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam sasvim siguran da sam dobro shvatio vaše pitanje. Mene su zamolili da napišem izveštaj u opštim crtama i da izbegnem bilo kakvo pominjanje događaja na Balkanu. Ja sam se toga pridržavao i stoga nisam uzeo u obzir tragičnu istoriju grupe Srba tokom Drugog svetskog rata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Zvan, da li je vama poznato, pošto ste vi govorili u vašem izveštaju, vi govorite o nacizmu, da je ova marionetska država stvorena u Drugom svetskom ratu pod pokroviteljstvom Hitlera (Adolf Hitler) i Musolinija (Benito Mussolini), koja se zvala Nezavisna Država Hrvatska, praktično srazmerno svojoj veličini, napravila najveći genocid? Da li vam je poznato da je po podacma nekadašnje Jugoslavije, a i njen predsednik tadašnji Josip Broz Tito, bio je Hrvat, 700.000 Srba u tome, i 30.000 Jevreja i Roma su u logoru "Jasenovac" i drugim stratištima pobijeni samo zato što su imali drugu veru ili naciju? To je deo pitanja koje vi pominjete, koje obrađujete ...

SUDIJA MEJ: Postavite svedoku pitanje. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej. Da li vam je poznato da možete i sad, na primer, na sajtu Vizentalovog centra (Simon Wiesenthal Center) da nađete odrednicu koja kaže: "Jasenovac je bio najveći logor u Hrvatskoj između 1941. i 1945. godine. Pod odeljenjem 3 hrvatske policije 600.000 ljudi je ovde bilo pobijeno. Srba, Jevreja, Jevreja 30.000, Roma i drugih protivnika ustaškog režima".

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja sam svakako upoznat sa ovom činjenicom. Ne slažem se sa ciframa koje su navedene u tom izvoru, iako sam ih video. Mislim da je najrazumnija, najrealnija procena ukupnog broja, uključujući Jevreje, Srbe i druge otprilike između 100.000 i 120.000 ljudi, s toga se ne slažem sa ovim brojem od 600.000 ljudi. S druge strane, hteo bih da dodam,

da je ovo nešto o čemu smo juče govorili kad smo govorili o kolektivnom sećanju, jer ova vrsta tragičnih događaja takođe ima veoma važnu ulogu u modernom vremenu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači vi se ne slažete sa ciframa koje stoje u zvaničnim podacima Vizentalovog centra, je li tako?

SUDIJA MEJ: On je upravo odgovorio na pitanje. On vam je dao svoj odgovor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej. A da li vam je poznata sledeća definicija Vizentalovog centra u kome se definiše, to takođe, možete da ga nađete na sajtu, definiše pojam ustaša? Tu piše, ja vam citiram: "Stvorene 1930. godine, ustaše su bile hrvatska nacionalistička teroristička organizacija. Članovi te organizacije su mrzeli Jevreje samo toliko koliko su mrzeli Srbe. Došli su na vlast pošto je Hitler stvorio Hrvatsku marionetsku državu 1941. godine i posle toga su ustaški teroristi pobili 500.000 Srba, proterale 250.000, a 250.000 prisilile da pređu u katolicizam".

SUDIJA MEJ: Svedok je imao priliku da odgovori i već je odgovorio na to. Da li želite nešto da dodate na ovo?

SVEDOK ZVAN: Hvala, časni Sude. Ja sam upoznat sa događajima tokom Drugog svetskog rata u Jugoslaviji i mislim da, osim brojki koje ste vi naveli i sa kojima se ja direktno ne slažem, mislim da bi van toga mogli svi da se složimo da je ono šta se u Jugoslaviji događalo u to vreme bilo, da je tu pored nemačke okupacije, trajao i jedan veoma surov građanski rat.

SUDIJA ROBINSON: Da li biste vi to okvalifikovali kao genocid, ono šta se desilo Srbima?

SVEDOK ZVAN: Da, svakako. Ja mislim da je bilo genocidnih napada na Srbe tokom Drugog svetskog rata, svakako.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, poznato vam je, ovde je svedočio Dejvid Oven (David Owen). On u svojoj knjizi "Balkanska odiseja" (The Balkan Odyssey) takođe navodi, citiram njegov navod: "Nacisti su podržali stvaranje Nezavisne Države Hrvatske koja je obuhvatala Bosnu i Herce-

govinu". Dakle, to vam je poznato, pretpostavljam "podeljeno na nemačku i italijansku uticajnu sferu sa hrvatskim fašistom Pavelićem kao marionetskim vladarem. Sledećih nekoliko godina Pavelić i njegove naoružane ustaše počinile su neopisiva zverstva i pokolje. Nirnberg (Nuremberg) je kasnije ocenio ono šta su doživeli Srbi u rukama Hrvata i Nemaca, kao genocid". To Oven navodi u svojoj knjizi, a na strani 106 u ...

SUDIJA MEJ: U redu. Morate da date svedoku priliku da odgovori na ova pitanja. Dakle, izvolite doktore Zvan. Da li želite da odgovorite na ovo šta je sada izneto?

SVEDOK ZVAN: Kao što sam već rekao, veoma je jasno da su postojali genocidni napadi na razne grupe, populacije u Jugoslaviji tokom Drugog svetskog rata, naročito na Srbe. Dobro je poznato da je ustaški režim postavljen od strane Nemaca i da je ostao na vlasti sve dok su i Nemci držali vlast i da su Srbi, odnosno grupe Srba takođe bile žrtve tog režima. To je veoma poznata činjenica. Ja nemam ništa da dodam na to. Ali uz vaše dopuštenje, ja bih rekao da ja o ovome nisam pisao u svom izveštaju koji ovde proučavamo, mada sam spreman da pokušam da odgovorim na pitanja koliko je to moguće.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa zato vas i pitam, gospodine Zvan, pošto je Oven u svojoj knjizi decidan, a decidan je i Simon Vizental (Simon Wiesenthal). Oven kaže na strani 106, u trećem pasusu svoje knjige, citiram doslovce: "Hrvatske ustaše su u Drugom svetskom ratu počinile ... "

prevodioci: Molim vas da čitate sporije zbog prevoda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, zbog prevoda: "Hrvatske ustaše su u Drugom svetskom ratu počinile genocid protiv Srba". Pretpostavljam da ste čitali tu knjigu i da vas je kao stručnjaka za genocid Ovenova konstatacija morala da zainteresuje?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja se ne protivim ovome šta ste vi sada izneli.

SUDIJA ROBINSON: Doktore, hoćete li da nam kažete koje su odluke vezane za ubistva Srba u Drugom svetskom ratu vas dovele do toga da vi to kvalifikujete kao genocid?

SVEDOK ZVAN: To je veoma složeno pitanje, časní Sude, jer svi Srbi koji su bili ubijeni u Drugom svetskom ratu, od svih njih mnogi su bili ubijeni od strane raznih grupa i od strane raznih oružanih snaga, ali mislim da je bilo puno situacija u kojima su hrvatski vojnici, kao i nemački vojnici, ubijali velike grupe Srba, nevinih civila, koji nisu mogli da se brane i da bi nam to dozvolilo da to okvalifikujemo kao genocid.

SUDIJA ROBINSON: Ali vi ste rekli da se ne slažete sa onim brojem žrtava koja je navedena?

SVEDOK ZVAN: Da, ja se ne slažem sa cifrom od 600.000 ubijenih Srba tokom Drugog svetskog rata. Uobičajeno je da se u izvorima vezanim za Drugi svetski rat govori da je ukupan broj žrtava u Jugoslaviji otprilike milion, od toga je otprilike 300.000 ljudi ubijeno u Bosni. Veoma je teško da se odredi koliko je tačno ljudi ubijeno u logoru "Jasenovac" zato što se nije vodila evidencija ljudi koji su ubijeni, ali koliko ja znam, najveći stručnjaci procenjuje da je broj srpskih žrtava između 100.000 i 120.000, dakle toliko je Srba ubijeno u genocidnom nasilju.

SUDIJA ROBINSON: Koliko su važne brojke za vas kada vi formirate vaše zaključke? Vi kažete: "Ukoliko bismo rekli da je broj žrtava 10.000", da li bi to promenilo vaš zaključak ili postoji nešto šta je važnije od brojki?

SVEDOK ZVAN: Pa to je dosta teško pitanje. Obično se govori o statistici, ali mislim da je takođe važno da pogledate konkretne osobe, pojedince koji su ubijeni, i u tom smislu ja ne bih pridao previše važnosti brojevima, već bih takođe podvukao da čak i ukoliko se nekoliko hiljada nevinih ljudi namerno ubije od strane oružanih snaga, ja bih to smatrao veoma ozbiljnim događajem. Ja to tako gledam.

SUDIJA ROBINSON: Da, ja se slažem sa vama da je to veoma ozbiljan događaj, ali da li bi sociolozi to okvalifikovali kao genocid?

SVEDOK ZVAN: Da. Kao jednu vrstu genocida svakako.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Robinson. Vi, gospodine Zvan, očigledno spadate u one koji minimiziraju veličinu genocida izvršenog nad Srbima. A da li vam je poznato da je ključna naučna preokupacija ...

SUDIJA MEJ: Ne. Ukoliko želite da iznoste takvu vrstu tvrdnje naučniku ove vrste koji je pred nama, onda morate da mu date priliku da odgovori. Izvolite, doktore.

SVEDOK ZVAN: Ja ne pokušavam ni da minimilizujem ni maksimizujem bilo šta. Međutim želeo bih da istaknem, generalno govoreći, da broj ljudi ubijenih u genocidnim delima je nešto šta razne grupe kasnije često osporavaju. Te grupe mogu da budu počinitelji, a mogu da budu i žrtve, a mogu da budu i ljudi spolja. Zato je u većini slučajeva veoma teško da se utvrdi, uz izvesnu meru pouzdanosti, ukupan broj ubijenih ljudi u takvim situacijama. To je jedan problem generalne prirode koji se iznova ponavlja, jer ima ljudi koji profitiraju iz malih brojeva, ima ljudi koji profitiraju iz velikih brojeva. A naučnici, ja mislim, moraju da budu veoma skeptični prema svakoj takvoj paradri brojeva i moramo da učinimo sve šta možemo kako bi dobili pouzdane procene, a ne procene koji će da idu na gore ili na dole.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto ste objasnili da je moguće da ljudi profitiraju iz malih brojeva ili iz velikih brojeva, ja sam vam citirao podatke centra Simona Vizentala koji se odnose na Srbe, dakle ne na Jevreje. A njegovo prevashodno bavljenje je bilo bavljenjem genocidom protiv Jevreja. Kako mislite, na primer, da li Simon Vizental, odnosno njegov centar profitira ako kaže da je 600.000 Srba ubijeno u na tim logorima i stratištima u Hrvatskoj ili kad opisuje ustaše govori 500.000 ubijeno, pa 250.000 proterano, pa 250.000 preokrenuto u katolicizam i tako dalje? O kakvom se to profitiranju može raditi kada je u pitanju centar Simona Vizentala?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa to je nešto šta treba da se istraži u Vizentalovom centru. Njih treba da pitate ko je došao do tih brojki. Ja to ne znam, ali sa tom se brojkom ne slažem, to je sve šta mogu da kažem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Oni se time bave od Drugog svetskog rata pa do danas, a koliko shvatam, vi se bavite tek nekoliko godina. Da li vi

sebe smatrate kompetentnijim od tog Centra za pitanja genocida ili ne? Ili smatrate da su oni kompetentniji?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nema smisla da odgovorim na to pitanje, jer tu se ne radi o kompetenciji, tu se radi o argumentima i koliko ja znam, najvršniji stručnjaci o ukupnom broju žrtava u Drugom svetskom ratu na Balkanu obično se koriste nešto nižim procenama. Ja ne mogu da donesem neki sud o komparativnoj kompetenciji mene i Vizental centra.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, da li vam je poznato da je bilo veoma izraženih nastojanja, čak i nekadašnji hrvatski predsednik Franjo Tuđman, koji je istoričar inače, imao je jednu preokupaciju da minimizuje zločine NDH, posebno u njegovoj knjizi "Bespuća povjesne zbilje", koju ste pretpostavljam imali prilike da pročitate?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Poznata mi je knjiga gospodina Tuđmana. Koliko ja znam, ta je knjiga osporena u profesionalnim krugovima, kao sasvim nekompetentna, jer gospodin Tuđman nije bio tek vojni istoričar. On je, pre svega, bio hrvatski nacionalistički političar. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, gospodine Zvan, pošto se bavite genocidom prema Jevrejima, sasvim vam je sigurno poznato savezništvo jerusalimskog muftije sa Hitlerom?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, poznato mi je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A tadašnja Bosna i Hercegovina je bila deo Pavelićeve Nezavisne Države Hrvatske. To vam je takođe poznato, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, ali želeo bih da dodam da stanovništvo nisu pitali da li žele da budu deo te vlade. Oni su bili okupirani.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznata činjenica da i Alija Izetbegović ima prošlost vezanu za genocid?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja još uvek čekam na vaše argumente.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa evo, ja ću vam kao argument izneti jedan kratak citat iz knjige Belgijanca Mišela Kolona (Michel Collon) koja se zove "Poker Menteur - Les Grandes Puissances la Yougoslavie et les Prochaines Guerres"

SUDIJA MEJ: Sačekajte, pre nego što nastavite prvo da vidimo ko je taj čovek. Gospodine, znate li tog čoveka čije se reči sad citiraju?

SVEDOK ZVAN: Čuo sam njegovo ime, ali ne poznajem ga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, samo jedan kratak citat, tamo piše, to je inače "Edision. 1998. godine", strane 268 do 270: "Rođen 1925. godine, mladi Izetbegović se pre rata", misli se na rat, na Drugi svetski rat "angažuje u Mladim muslimanima, tradicionalističkoj grupi koja se bori protiv zastranjivanja modernističkog islama. Fundamentalistička organizacija od samog početka. U proleće 1943. godine Izetbegović rukovodi muslimanskom omladinom Sarajeva i u tom svojstvu uočio je Amina al Huseinija (Amin Al-Huseini), velikog muftiju iz Jerusalima (Jerusalem), izbeglog u Nemačku (Germany), Hitlerovog prijatelja. Huseini se zalaže za džihad, sveti rat protiv Jevreja. Na njegov poziv 20.000 bosanskih Muslimana se angažuje u okviru Vafen SS-a (Wafen SS). Izetbegović je bio jedan od organizatora stvaranja poznate ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Moramo to ipak nekako da privedemo kraju. Moramo ipak da postavimo neko pitanje. Doktore, možete li da komentirate bilo šta od ovoga šta je rečeno?

SVEDOK ZVAN: Pa ja bih možda mogao da kažem da je Veliki muftija Jerusalima bio jedan prilično ekscentričan čovek i bio jedan od velikih izuzetaka u islamskom svetu u to vreme, jer je želeo bliske veze sa nacističkom Nemačkom. On je bio veoma antisemitski raspoložen, ali u to vreme antisemitizam nije bio raširen u islamskom svjetu i nije bio uobičajena pojava među islamskim vernicima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Poenta ovoga šta sam na kraju pročitao je "20.000 bosanskih Muslimana se angažuje u okviru "Vafen SS-a". Izetbegović je bio jedan od organizatora stvaranja poznate "SS Handžar divizije". Ti muslimanski esesovci su počinili takve svireposti prema Srbima, da su čak i nemački oficiri bili šokirani. Ta će divizija, dakle, biti povučena sa bosanskog ratišta i poslata protiv SSSR-a (USSR, Union of Soviet Socialist Republics)". Da li vam je poznato to kao, kao podatak? Dakle, ne radi se samo o ekscentričnosti muftije, već i o formiranju ove "SS Handžar divizije"

od bosanskih Muslimana i svirepostima kojima su čak i nemački oficiri bili šokirani, svirepostima prema Srbima. Je li vam to poznato?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Svakako su mi poznate neke od tih činjenica, iako bi ih ja verovatno drugačije formulisao. Ali ukoliko mi dozvolite, dodao bih jedan komentar opšte prirode. Vi ste sada govorili o genocidnim postupcima i namerama Hrvata tokom istorije, kao i bosanskih Muslimana tokom istorije. Ali ako mi dozvolite da citiram vas lično, kad ste maločas spomenuli da valja prvo počistiti pred vlastitim vratima, onda mislim da bismo trebali da razgovaramo u tom smeru. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa što se vlastitih vrata tiče, ja zaista mogu s ponosom da kažem da u Srbiji, čiji sam ja bio predsednik i gde pored Srba koji su većinski narod, živi 27 drugih različitih nacionalnosti, za sve vreme jugoslovenske krize, ni za jotu nije promenjen nacionalni sastav, niti je bilo ko bio diskriminisan. Pa što se toga tiče, Srbija zaista nema šta da čisti pred svojim vratima. Ali da vas pitam, gospodine Zvan ...

SUDIJA MEJ: Da? Čekajte. Pre nego što nastavite svedok mora da ima priliku da odgovori na to. Gospodine, želite li da nešto dodati ovome šta je rečeno?

SVEDOK ZVAN: Ja mislim da nemam šta da dodam ovome štaje upravo rečeno, šta je rekao optuženi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Zvan, poznato vam je, to je doduše, jedan detalj, da je 1946. godine Izetbegović osuđen zbog islamizma i nacionalizma, a 1970. godine je u Sarajevu objavio svoju čuvenu "Islamsku deklaraciju" u kojoj izlaže suštinu svojih pogleda. Pretpostavljam da ste imali prilike da se upoznate bar sa ovim. Ja i dalje citiram Mišela Kolona kad ukazuje na to, a i inače to je u deklaraciji Izetbegovićevoj: "Islamski pokret treba i može prići preuzimanju vlasti čim je moralno i brojno toliko snažan da može ne samo srušiti postojeću neislamsku, nego i izgraditi novu islamsku vlast". U to vreme Titov režim to toleriše, nastojeći da ostvari dobru poziciju kod islamskih zemalja, ali 13 godina kasnije Izetbegović je osuđen na 14 godina zatvora zbog muslimanskog nacionalizma, koji nastoji da od Bosne stvori čistu islamsku državu. Uz njega, kako je "L mond" (Le Monde) izvestio avgusta 1983. godine, jedan imam je osuđen zato što je hteo da ukine mešovite brakove. Ukratko, jedna duga karijera obeležena fundamen-

talističkim rasizmom. Da li su vam poznate ove činjenice koje iznosi Kolon i izvori koje on navodi?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Želio bih da reagujem na dve stvari koje ste rekli. Kao što verovatno znate, u 1946. godini, a i u godinama posle toga, desetine hiljada Jugoslovena osuđeni su na zatvorske kazne, a mnogi su i pogubljeni, i to iz najrazličitijih razloga, od strane Titovog režima. Među njima su bili i fašisti, takozvani kolaboratori, fundamentalisti, nacionalisti, islamisti i tako dalje. Prema tome, ja zato mislim da je presuda koju je dobio gospodin Izetbegović nešto što se ne ističe od drugih stvari. To nije nešto posebno. Druga stvar koju bih želeo da kažem je to da, koliko je meni poznato, gospodin Izetbegović nikada nije u praksi pokušao da ostvari homogenu islamsku državu. Ja barem ne znam za nikakve dokaze o takvim njegovim potezima, o pokušaju da ostvari nešto takvo. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nemam dovoljno vremena da se to ovde detaljnije objašnjava, ali ono šta se upravo dešavalo u Bosni i Hercegovini, a pogotovo kad se ima u vidu njegova sopstvena konstatacija da "islamski pokret treba i može prići preuzimanju vlasti čim je moralno i brojno toliko snažan da može ne samo srušiti postojeću neislamsku, nego izgraditi novu islamsku vlast", šta je zapravo nastojao da učini u vreme izbijanja jugoslovenke krize i raspada Jugoslavije, uz ogromne i tragične posledice, pretpostavljam da i za vas mora da posluži kao dovoljan argument za ovu konstataciju. Je li tako, gospodine Zvan, ili ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Žao mi je, ali to nije tako. Treba istaći dve stvari. Prvo, muslimanska manjina je u Jugoslaviji zaista manjina. I sasvim je neverovatna pomisao da bi jedna takva manjina bilo kada mogla da pokuša, bilo vojno, bilo politički da preuzme vlast u celoj zemlji. To je prvo. Drugo šta želim da kažem je sledeće. Vlada gospodina Izetbegovića i drugih političkih vođa dugo vremena je pokušavala verno da se drži principa multikulturalne i višenacionalne Jugoslavije. Za razliku od toga, središnje vlasti nekih drugih republika to nisu činile.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, pre nego što optuženi postavi sledeće pitanje, mislim da moram da primetim da se ni jedno od pitanja do sada nije se odnosilo na predmet svedočenja ovog svedoka, a to su metode kojima se čine genocidni zločini. Naravno, ukoliko optuženi ne ospori taj iskaz, ukoliko taj iskaz ostane neosporen, onda ćemo mi taj iskaz moći da koristimo prilikom iznošenja svojih argumenata u prilog optužbi protiv optuženog. Druga

stvar, u jednom trenutku optuženi jednostavno počinje da postavlja istorijska pitanja o tome da li je ovo bio genocid i da li je ono bio genocid. Onda bi možda bilo prikladno da se zapitamo kakvo je mišljenje ovog svedoka o događaju o kojem on nije govorio u svom izveštaju, jer je to trebalo da se ostavi sudijama na odluku.

SUDIJA MEJ: Pa to nije neuobičajeno, znate, na ovom suđenju i mi smo svesni toga i mi imamo metode za kontrolisanje količine vremena za unakrsno ispitivanje.

TUŽILAC NAJS: Ja ću da se vratim na to ukoliko optuženi bude pokušao sve druge događaje da okarakterise kao genocidne, a da se uopšte ne osvrne na ono šta je ovde sporno pitanje, na ono šta je sporno u ovom postupku, na ovom suđenju.

SUDIJA MEJ: Da, naravno, on o tome može da odluči, ali prvo ćemo mi ovde da se posavetujemo u vezi s tim.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Doktore Zvan, želim da vas pitam sledeće. Vas je optuženi pre nekog vremena pitao da li ste uzeli u obzir situaciju u Bosni i Hercegovini kada ste pisali svoj izveštaj i vi ste rekli ne. Ipak, tužilac je jasno dao do znanja da to nije bilo nešto šta ste vi trebali da uzemete u obzir prilikom pisanja vašeg izveštaja.

SVEDOK ZVAN: Tako je.

SUDIJA ROBINSON: Ali ipak, ja moram da vas pitam, nije li ta situacija na neki način uticala na karakter vašeg izveštaja, možda na jednom podsvesnom nivou?

SVEDOK ZVAN: Časni Sude, meni je teško da govorim o mojoj podsvesti, ali ja ne mogu da negiram činjenicu da kad naučnik proučava neki predmet, da on pokušava da učini sve šta može kako bi iskoristio sve prethodne izvore znanja o predmetu kojim se bavi. Prema tome, ja ne mogu da negiram da sam ponekad razmišljao o stvarima koje su se dešavale u Jugoslaviji. Ja sam pisao o Jugoslaviji dosta početkom devedesetih i sredinom devedesetih, ta-

ko da znam nešto o istoriji tog dela sveta i ljudi koji tamo žive. Prema tome, ja ne mogu da isključim da je to takođe bilo na mom umu, kao i neki drugi slučajevi genocida i teških političkih kriza. Sve je to sigurno bilo u mom mozgu.

SUDIJA ROBINSON: Znači upravo ono šta je tužilac tražio da ne uzmete u obzir, da nemate na umu, možda se to ipak možda provuklo?

SVEDOK ZVAN: Ne, ja mislim da to ne može da se kaže. Ne radi se tu o tome da se to na neki način provuklo u moj izveštaj, jer mislim da mi svi znamo da stvari koje ljudi imaju na umu, nisu stvari koje su uvek u potpunosti svesni i zato se od ljudi ne može da traži, jer oni za to nisu sposobni, da izuzmu neke delove svojih saznanja kad rade na nečem drugom.

SUDIJA ROBINSON: Dobro, dozvolite mi da to preformušem. Vi očigledno znate šta se dogodilo u Bosni?

SVEDOK ZVAN: Da.

SUDIJA ROBINSON: I vi znate karakteristike te situacije. Naravno, kvalitet vašeg izveštaja sigurno bi bio umanjen ukoliko bi vaš izveštaj na neki način bio prilagođen da na taj način da izađe u susret, da se prilagodi tim karakteristikama.

SVEDOK ZVAN: Ja mislim da je reći tako nešto malo preterano. Ja nisam pokušao da učinim ništa tako, ne. Međutim, svestan sam činjenice da posedujem znanje o jugoslovenskoj krizi i kao i u nekim drugim slučajevima, to je nešto šta ja imam na umu, to je nešto šta ja znam, pa kad pišem o nekim temama, neizbežno je da ću i o tome ponekad da razmišljam.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, pre nego što nastavite, setite se da je vaše vreme ograničeno, mada vas nećemo zaustaviti u vašem unakrsnom ispitivanju, jer na vama je da ispitujete. Međutim, imajte na umu da je ovaj svedok nama dostavio izveštaj, da se taj izveštaj nalazi pred Pretresnim većem i ukoliko vi želite da osporite nešto iz tog izveštaja u sledećih otprilike pola sata, koliko vam je ostalo, onda to morate i da učinite, jer ukoliko se ne

budete bavili izveštajem, onda ćemo mi iz toga da izvučemo neke zaključke. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa ja upravo u vezi s tim, odnosno u vezi sa napomenom koju je dao maločas gospodin Najs, kako je moja dužnost da osporim nekakav izveštaj. Ovde se radi o nastojanju gospodina Zvana da da sociološko objašnjenje fenomena genocida, koje je uzelo za osnovu Jevreje, Jermene, Kambodžu i Ruandu i praktično jedna akademska diskusija o fenomenu genocida, a izvođenje, znači, ovakvog veštaka, jer ga na taj način gospodin Najs izvodi, samo je još jedan dokaz za moju tvrdnju da se on nalazi na političkom i medijskom terenu, a ne na pravnom terenu. O tome se radi gospodine, gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Na vama je da postavljate pitanja iz određenog okvira. Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ja želim da, da naglasim da je upravo ono što je rekao gospodin Robinson, da je ovo, kako bih rekao, namenski lansirano, da se evo u ovoj prilici pominje nekakav genocid i pošto nemaju pravne argumente, onda će da se bave publicistikom, jer ovo je neka vrsta publicistike, ovaj izveštaj, pre nego naučni prilaz. Gospodine Zvan, u uvodnom delu, evo bavim se, bavim se izveštajem, gospodine Mej, u pasusu 2 kažete: "Svrha ovog izveštaja nije da ospori postojeću pravnu definiciju genocida, niti da pokuša da izađe izvan njenih okvira", završen citat. Pretpostavljam, gospodine Zvan, da po tom pravnom definicijom podrazumevate onu koja je sadržana u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) od 9. decembra 1948. godine koja je preuzeta i u Statutu (Statute) ovog takozvanog Suda i u Rimskom statutu, stalnog Međunarodnog krivičnog suda (ICC, International Criminal Court), je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, mislim da je to tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vaš izveštaj ni u kom delu ne analizira pravnu definiciju genocida, koja se ovde nastoji, bar kad je reč o gospodinu Najsu, da primeni u konkretnim slučajevima. Naprotiv, koliko se vidi iz izveštaja, on uopšte nema za cilj da analizira genocid sa pravne tačke gledišta. Vi, naime, samo citirate odredbu člana 3 Konvencije iz 1948. i sve se tu završava, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, ja ne mislim da je tačno. Ono šta sam pokušao da učinim su dve stvari. Ja sam izneo u svom izveštaju da se i dalje vodi diskusija među istoričarima i sociolozima o značenju termina genocid. To je jedan veoma složen koncept i u tom kontekstu sam citirao najšire poznato pravno značenje termina genocid, zato sam citirao Konvenciju o genocidu, ali ja sam veoma jasno naveo u svom izveštaju da moj cilj nije bio da uđem u bilo kakva pravna razmatranja tog termina. Ja sam samo hteo da pokažem šta je opšte prihvaćeno u smislu stavova o genocidu u području koje se bavi proučavanjem genocida. To je sve.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Opšte prihvaćeno je ono šta piše u onoj, u onoj konvenciji, jer ako se vi ne bavite tim pitanjima, kako onda mislite da vaš izveštaj može da pomogne bilo kom sudu u spoznaji genocida i utvrđivanju elemenata genocida, jer svaki Sud, pa čak i ovakav koji je nelegalan, ima za obavezu da primenjuje pozitivno pravo, a ne da se bavi bilo čijim teorijskim pogledima i koncepcijama koje s pravom nemaju nikakve veze, je l' vam to jasno, gospodine Zvan?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, to mi nije jasno uopšte. Ja nikad nisam imao ikakvih pretenzija da se bavim pravnom diskusijom. Od mene se tražilo da sastavim jedan generalni izveštaj, gde bi se naveli opšti istorijski i sociološki aspekti genocida i to sam ja pokušao najbolje što sam mogao. Ja se nadam da je ovo bilo od pomoći i da sam ja pojasnio jednu veoma komplikovanu temu, ali još jednom da ponovim, ja nisam nameravao da se upuštam u pravnu definiciju ili pravnu diskusiju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali pretpostavljam da nije sporno, genocid je zločin, krivično delo, dakle prevashodno pravna kategorija. Nadam se da to nije sporno, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja to ne osporavam, ali ja se nisam usredsredio na to. Možda bih tako mogao da objasnim to. Ja sam pokušao da izbegnem diskusiju o krivici u pravnom smislu. Ono što mene interesuje kao istoričara ili sociologa je kako uopšte dođe do takve pojave u određenim društvima, pod određenim uslovima. Ja sam to proučavao. Ja ovde nisam pokušavao da utvrdim krivicu određenih lica ili određene grupe ljudi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne, to ja razumem. Vi se bavite sociološkim aspektom tog fenomena ili je bar to vaša intencija da se bavite sociološkim aspektom tog fenomena, ali da li je to šta vi ne obrađujete litera-

туру koja se bavi pravnom problematikom tog fenomena, a koje je izuzetno mnogo, da li je to pokazatelj da ste ipak hteli da izađete iz okvira Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida ili vam možda ta izuzetno bogata pravna literatura nije ni poznata?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja sam upoznat sa postojanjem prilično velike količine literature na tu temu, pravne literature, ali ja nisam uopšte u to ulazio u mom izveštaju, niti sam to komentarisao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Moje pitanje je bilo: je li to pokazatelj da ste hteli da izađete iz okvira ...

SUDIJA MEJ: Hajde da ne gubimo više vreme na ovo. Vi ste izneli vašu poentu. Svedok je na to odgovotio. Ponavljati to neprekidno je čisto gubljenje vremena. Da li imate još nekih relevantnih pitanja za ovog svedoka? Ukoliko imate, onda ih postavite, inače je ovo samo gubljenje vremena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Mej. Gospodine Zvan, nakon citiranja člana 2 konvencije, vi u paragrafima od 4 do 13... Nešto nije u redu sa ovim priključcima, sad se izgubila ta... Dakle, nakon citiranja člana 2 konvencije, vi u paragrafima od 4 do 13 vašeg izveštaja govorite o nezadovoljstvu različitih autora, po pravilu nepravnik, definicijom genocida iz konvencije i tu citirate različite predložene definicije genocida. Prema autorima na koje se pozivate, pojam genocida trebalo bi da bude širi nego u konvenciji i drugim aktima koji su preuzeli definiciju iz konvencije. Recimo, Leo Kuper (Leo Kuper), o kome se govori u paragrafima 4 i 5, ali i drugi, je li tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja bih želeo da kažem da sam ja naveo ove druge definicije zato da bih čitaoca obavestio o tome da se i dalje vode diskusije o ovome, među onima koji proučavaju genocid. Takođe je tačno, kao što ste vi rekli, da su neki istoričari i sociolozi diskutovali o pozitivnim i negativnim aspektima definicije koja se nalazi u konvenciji i ja sam u svom izveštaju pokušao da prenesem jedan samo mali deo te diskusije koja se i dalje vodi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Evidentno je da i za vas, kao i za Lea Kupera, na koga se pozivate u paragrafu 5, pravna definicija, kako kažete u paragrafu 5, citiram vas: "Ponekad previše ograničena za istoričare

i stručnjake za društvene nauke, koji pokušavaju da shvate i objasne genocid", završen citat. Je li tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li vam je poznato još od antičkih vremena u pravu je postavljena, postavljen jedan od najznačajnijih principa *dura lex sed lex*?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, ali možda biste vi mogli to da mi objasnite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čak i loš zakon, ali zakon, dakle zakon se primenjuje, bez obzira što vi imate primedbe na njega.

SUDIJA MEJ: U čemu je poenta ovoga, gospodine Miloševiću? Da li želite ponovo da iznesete jedan pravni govor svedoku koji ne odgovara na taj način, jer nije pravni stručnjak, kao što vam je već rečeno. Vi sada trošite previše vremena na nešto na šta možda nećete da dobijete odgovor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa poenta ovoga, gospodine Zvan, je da pravo, odnosno zakon mora da se poštuje dok se u pravno predviđenom postupku ne promeni i da li vam je poznato da je taj princip, koji sam vam pomenuo, osnov za poštovanje principa legaliteta, pravne sigurnosti i niza drugih principa?

SUDIJA MEJ: Ukoliko svedok želi da odgovori, može, ali inače ne mora.

SVEDOK ZVAN: Ja bih možda mogao da kažem dve stvari. Ja nisam pravnik i ja se ovde ne bavim pravnim stvarima, a druga stvar je, ja mislim da bi gospodin Milošević trebao da shvati, jer on je pravnik, da postoje različite naučne discipline, kao što su istorija i sociologija, koje primenjuju drugačije metode od prava. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Zvan, a da li vam je poznato da su odredbe konvencije koju vi pominjete ili preciznije, najznačajnije od tih odredbi koje pominjete, uključujući i definiciju člana 2, prerasle svoj inicijalni značaj, stepen obaveznosti i širinu primene? Da li vam je poznata ta činjenica koja učvršćuje poziciju definicije iz konvencije kojom autori koje citirate, nisu zadovoljni?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Oprostite, nisam shvatio vaše pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ja ću pokušati da gospodine Zvan preformulišem i da budem precizniji. Da li vam je poznato da su najznačajnije materijalne odredbe konvencije prerasle međunarodno običajno pravo i da je čak to konstatovano i u saveodavnom mišljenju Međunarodnog suda pravde (International Court of Justice) o rezervama na konvenciju o sprečavanju i tako dalje iz 1991. godine, koje biste kao stručnjak za genocid morali da znate ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Prekinuću vas. Moramo da se posavetujemo o ovome.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Gospodine Zvan, vi možete da odgovorite na ovo pitanje, ali moguće da to nema nikakve veze sa vama.

SVEDOK ZVAN: Veoma mi je žao, ali ja mislim da ne mogu da odgovorim na ovo. Ja sam upoznat u opštim crtama sa razvojem međunarodnog prava, ali ja nisam pravnik.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, sigurno ste čuli šta je svedok rekao. Treba da postavljate pitanja na koja svedok može da odgovori umesto što iznosite sve ove druge stvari. Nema nikakvog smisla da trošite sopstveno vreme na ovo.

SUDIJA ROBINSON: Osvrnite se malo više na fenomen genocida, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo želim da jednu stvar razjasnim ovde. Pošto u tom savetodavnom mišljenju Međunarodnog suda pravde se konstatuje da s obzirom na ...

SUDIJA MEJ: Ovaj svedok ne može na to da odgovori. Vi možete ovo da iznesete drugom prilikom, kada bude svedočio neki pravnik ili na neki drugi način da nam skrenete pažnju na ovo, ali nema smisla da sa ovim svedokom gubite vreme na to.

SUDIJA KVON: Da ja pokušam da to ovako formulišem. Meni se čini da optuženi pokušava da kaže sledeće. Da li vi mislite da je moguće da vi kao sociolog možete da posmatrate određeni fenomen koji ne može da se definiše kao genocid u skladu sa konvencijom? Dakle, nešto što Konvencija, gospodine Zvan, ne bi priznala za genocid.

SVEDOK ZVAN: Da, mislim da sam shvatio šta me pitate i sad bih naveo jedan primer. U skladu sa konvencijom, ubijanje širokih razmera, ubijanje ljudi iste nacionalnosti kao i ubice se ne definiše kao genocid i ja bih sada mogao da navedem primer masovnih ubistava u Indoneziji, koja su sprovodili indonežanski policajci i vojnici. Dakle, oni su, Indonežani su ubijali Indonežane i ubijali su ih zbog toga što su ih smatrali komunistima. Dakle, takav primer se ne može smatrati genocidom u skladu sa ovom današnjom konvencijom. Neki istoričari i sociolozi su smatrali da se ubuduće i takvi slučajevi trebaju da se smatraju genocidom.

SUDIJA KVON: Hvala vam. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E pa, samo da razjasnimo nešto, gospodine Mej. Ja sam počeo ovu temu imajući u vidu da ovaj svedok veštak, koga je izveo gospodin Najs, u svojim paragrafima od 4 do 13 govori o nezadovoljstvu različitih autora definicijom iz konvencije. A onda objašnjavam da je to njihovo nezadovoljstvo i razmišljanje potpuno irelevantno, s obzirom na princip na kome se bazira konvencija, koji je obavezujući za sve države, čak i u odsustvu ikakve ugovorne obaveze, jer je prerastao u međunarodno običajno pravo, dakle, izdigao se iznad, iznad značenja same konvencije. Prema tome, on je time postao nedodirljiv i njihovo nezadovoljstvo tom definicijom je potpuno irelevantno. O tome je reč.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam siguran da sam vas dobro shvatio, ali hteo bih da primetim da istoričari i sociolozi rade po drugim principima, nego pravnici i pravni stručnjaci. Oni pokušavaju na neki drugi način da shvate i da objasne neke veoma komplikovane sociološke procese, kao što su, recimo, genocidni procesi o kojima mi ovde govorimo. Istoričari i sociolozi se ne bave prvenstveno pravnim pitanjima, već pokušavaju da shvate sociološke i humanističke aspekte.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ja razumem vašu akademsku zainteresovanost, na kraju krajeva, o svemu se može, o svemu se može ras-

pravljati, ali mi ovde imamo sasvim, sasvim konkretna pitanja, jer pretpostavljam da vam je poznato da su ta pravila iz konvencije kojima, vi kažete u svom izveštaju, da su razni autori nezadovoljni, a koja su prerasla u međunarodno običajno pravo, stekla karakter peremptornih normi, to jest postala deo onoga šta se naziva *ius cogens*, to su norme koje se ne mogu derogirati ni međunarodnim ugovorima, ni nacionalnim propisima. Dakle, one su u višem hijerarhijskom nivou samim tim, one su nedodirljive. To vam je kao stručnjaku za genocid pretpostavljam poznato?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nije mi sasvim jasno pitanje koje mi je postavljeno, ali možda bih mogao jednu stvar da pojasnim. Puno naučnih radnika koji proćavaju genocid, kako istoričara, tako i sociologa, pokušavaju da rade na osnovu opšte prihvaćene pravne definicije, ali periodično naiđu na slućajeve ili na neke prepreke i svojim pokušajima da objasne ovo na osnovu te postojećee definicije. Recimo Leo Kuper, zatim Norman Najmark (Norman Naimark) i Erik Vajc (Eric Weitz), da imenujem ovu trojicu poznatih naućnika, oni su pokušavali vrlo savesno da se pridržavaju ove definicije genocida kako je ona navedena u Konvenciji.

OPTUŹENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, zar sve ovo šta sam pomenuo o ućvršćivanju poloŹaja i uzdizanju na viši nivo najznaćajnijih sušćinskih odrećdaba konvencije, ukljućujući i definiciju iz njenog ćlana 2 koju vi pominjete, ne ukazuje da je s pravne taćke gledišta sve besmisleniji svaki pokušaj da se dovede u pitanje ta definicija genocida iz konvencije i njene druge znaćajne odrećdbe? Što su poloŹaj i snaga tih pravila stabilniji i veći, to manje ima smisla pokušaj da se ospori njihova vrednost, zar nije tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Dozvolite ponovo da naglasim da moj izveštaj ni na koji naćin ne osporava postojećeu pravnu definiciju. Moj jedni cilj je bio da pokaŹem da meću istorićarima i sociolozima se i dalje vode diskusije o tom veoma komplikovanom konceptu genocida. To je sve. Ništa više od toga.

OPTUŹENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja mislim da to nije taćno, gospodine Zvan, jer ne samo da autori koje navodite osporavaju definiciju iz konvencije i pokušavaju da smisle druge definicije koje bi taj pojam proširile, već i vi sami kroz analizu iz vašeg izveštaja, iskaćete iz onoga šta je u Konvenciji sadržano, jer u vašim sociološkim analizama vi se ne drŹite pravom ustanovljenog pojma genocida i drugih pravnih pravila, je l' tako ili nije?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, ne mislim da je to tačno. Dozvolite ponovo da naglasim da moj izveštaj, kao što sam naveo na samom početku tog izveštaja, je jedan istorijski i sociološki izveštaj. To nije pravna studija. Dakle, to nije pravni izveštaj. Mislim da bi trebalo da uočete razliku između različitih naučnih disciplina. Među njima ne postoji neka očigledna hijerarhija, među tim naučnim disciplinama. Prema tome, treba shvatiti da postoje različiti pristupi istom problemu. Dakle, različiti od pravnog pristupa.

SUDIJA ROBINSON: Meni bi bilo korisno ukoliko biste vi, gospodine Miloševiću mogli da mi skrenete pažnju na one delove izveštaj, gde se po vašem mišljenju odstupa od definicije u članu 2, jer svjedok je rekao da on sam to nije uradio. On je naveo autore koji to donekle osporavaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo se i radi o osporavanju i nastojanju da se proširi, a pred nekakvim organom koji pretenduje da bude Sud, može se razmatrati i tretirati pitanje samo u svetlu čvrsto etabliranih pravnih pravila koja su prošla proveru vremena, ma šta ko o njima mislio. Jer ovde se vodi, kako bih rekao, jedna akademska rasprava o tome u kome se smislu može, u širem ili užem, menjati ta definicija. A to možete da vidite u celom izveštaju, on nije prevelik. Ali da ne bi dalje gubio vreme, molim vas, gospodine Zvan, deo vašeg izveštaja koji obuhvata paragrafe od 14 do 17 naslovljen je "Rat, građanski rat i zločin genocida" (War, Civil War and Genocide Crimes). U tom delu vi pravite poređenje i distinkciju između genocida s jedne strane i rata i građanskog rata s druge strane, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je. Pokušao sam da diferenciram ove pojave. Istovremeno sam podvukao da one vrlo često idu zajedno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ima smisla u sociologiji, kao najopštijoj nauci o društvu, ali i bilo kojoj drugoj nauci, poređenje, po svojoj prirodi, potpuno različitih kategorija? Jer rat bilo koje vrste i genocid su dve potpuno različite i neuporedive kategorije, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja ne mislim da sam ih ja upoređivao. Ono šta sam ja pokušavao da uradim je da objasnim kako to da naš uobičajeni koncept rata, građanskog rata i genocida, zapravo se odnose na različite delove iste sociološke realnosti u određenim okolnostima u određeno vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Vi kažete da se, citiram vas: "Vojne i civilne žrtve rata ne smatraju žrtvama genocida i da isto važi kad se

radi o građanskom ratu". To vam je paragraf 14. Pretpostavljam da sam vas korektno citirao?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I kada su dve strane suprotstavljene i kada su u ratnom stanju, da je tada teško ili gotovo nemoguće govoriti o genocidu. Iz onoga šta ste napisali to proizilazi.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Teško je, ali ne i nemoguće, zato što kriterijum za pravljenje distinkcije je da li ljudi koji su sukobljeni i koji se nalaze na jednoj ili drugoj strani su i jedni i drugi naoružani i organizovani, u smislu korišćenja sile, ili je suprotno, kao što je to slučaj kod genocida, da jedni ljudi ubijaju s jedne strane, a s druge strane su nezaštićene grupe ljudi. To je razlika u kriterijumu.

SUDIJA MEJ: U redu. Sad ćemo da napravimo pauzu sem ako ne želite da postavite neko kratko pitanje. U međuvremenu ćemo da razmotrimo koliko treba da vam damo još vremena za unakrsno ispitivanje.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Uzimajući u obzir koliko je vremena potrošeno, gospodine Miloševiću, imate još 20 minuta ukoliko vam je to potrebno za ovog svedoka. A sada pravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, imate 20 minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Zvan, citiraću vam sada samo poslednji pasus vašeg paragrafa 14 u kome vi kažete: "Građanski rat podrazumeva sukob praćen nasiljem, koji se odvija između dve ili više naoružanih organizovanih strana u jednom društvu, koje su prethodno bile u sastavu iste suverene države. Američki istoričar i sociolog Čarls Tili (Charles Tilly) okarakterisao je takvo stanje kao stanje revolucije ili kao stanje višestrukog suvereniteta. Umesto jedne države koja je postojala i koja je imala glavni monopol nad nasiljem na celoj svojoj teritoriji, sada na toj istoj teritoriji postoji nekoliko naoružanih strana koje se bore oko te države, a svaka od njih tvrdi da ima monopol nad nasiljem, dok je prethodni monopol na cen-

tralnom nivou rasparčan i srušen". I onda dajete referencu na, ono na šta se pozivate i sada je ključna ova poslednja rečenica, koliko ja razumem ovaj vaš izveštaj: "Građanski rat takođe može da dovede do znatnog broja žrtava kod suprostavljenih strana, šta opet može da dovede do stradanja civila, bilo posredno zbog ratnih dejstava, bilo kroz neprijateljstva koja su povezana sa vojnim akcijama, ali se ipak takve žrtve ne smatraju", dakle "ne smatraju se žrtvama genocida". Da li to znači, gospodine Zvan, da u građanskom ratu, kako ga vi shvatate i tretirate u ovom vašem izveštaju, po pravilu ne dolazi do genocida?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, to je sasvim pogrešan zaključak. I te kako je moguće da u kontekstu građanskog rata u isto vreme dođe do počinjenja genocidnih dela. Ponovo bih vam skrenuo pažnju na jednu diferencijaciju koju sam izneo ranije. Postoji razlika između ubijanja ljudi koji ne mogu da se odbrane, koji nisu naoružani i organizovane strane u građanskom ratu, koja je organizovana i naoružana da koristi silu. Prema tome, to je razlika. Žrtve koje proisteknu između borbe dve zaraćene naoružane strane se obično ne smatraju žrtvama genocida, to je ono šta sam ja hteo da kažem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo sam se ja na to i pozvao, jer vi iznosite tvrdnju da je kod genocida, za razliku od građanskog rata: "Jedna strana", citiram vas: "Jedna strana, progonitelji ili počinioци genocida naoružana i organizovana za primenu sile, dok je druga strana, progonjeni i žrtve, nenaoružana i neorganizovana za primenu sile". To vam je u paragrafu 15. Završio sam citat, ali se iz toga može zaključiti da je u situaciji građanskog rata, dakle kad su sve strane naoružane i međusobno se sukobljavaju, ne postoje pretpostavke za izvršenje genocida.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, mislim da ovde valja da se uoči jedna veoma važna razlika, razliku između boraca i neboraca. U svakom građanskom ratu postoje naoružane grupe koje se bore. Međutim, pored njih postoji i obično nenaoružano stanovništvo, koje aktivno ne učestvuje u nasilju, odnosno borbama. To civilno stanovništvo je obično tek žrtava zbog onoga šta njima rade naoružane snage i tu treba da se napravi veoma važna razlika, po mom mišljenju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li se iz vaših navoda može zaključiti da u jednom građanskom ratu, poput onoga koje je vođen na primer na području Bosne i Hercegovine, nisu postojale pretpostavke za izvršenje genocida, budući da su sve strane u sukobu raspolagale vojnom silom?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa to zavisi o tome kako definišete strane. Ukoliko kad kažete strana mislite na oružane snage te strane, onda bih se složio sa vama. Međutim, isto tako mora da se uzme u obzir i sudbina drugih ljudi, pogotovo žena, dece i staraca, koji nisu naoružani i nisu u oružanom sukobu. I ukoliko se usredsredite na njih, možete da otkrijete genocidna dela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vrlo dobro. Vi govorite da žrtve genocida samo sporadično pružaju otpor, to kažete u paragrafu 15, i da taj otpor redovno biva ugušen od nadmoćnije sile. Da li iz toga može da se izvuku zaljučak da genocida nema, znači nema ga ukoliko žrtve raspolažu silom potrebnom da se suprotstave?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Opet mi se čini da niste dovoljno precizni. Morate da pogledate neku konkretnu situaciju i da tamo uočite da li su žrtve nasilja bile naoružane ili bile organizovane ili imale priliku da se brane, odnosno pružaju otpor. Veoma često u slučajevima genocida naći ćete da ti ljudi nisu imali takvu priliku i da nisu bili naoružani. I zato je naoružanim grupama, na primer paravojnim grupama, policiji, vojnicima lako da dominiraju nad grupom žrtava ili potencijalnim žrtvama genocidnih dela, jer oni jesu naoružani i organizovani, a obični ljudi, žrtve, nisu naoružani i organizovani.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li ono šta ste rekli znači da u situacijama kada strane kontinuirano imaju međusobna dejstva, vrše napade i uopšte izvode borbena dejstva, teško da može da bude reč o genocidu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Može da bude teško, ali još uvek moguće ukoliko situaciju proučavate dovoljno detaljno, tada ćete onda možda da budete u stanju da uočite da dok traju borbe između zaraćenih grupa, u isto vreme i jedna i druga grupa mogu da ubijaju nedužne ljude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi iznosite tvrdnju da genocid nije ni rat, ni građanski rat, već da je on oblik jednostranog ubijanja, a žrtve nezaštićene i bespomoćne. To vam je u paragrafu 16. Da li smatrate da je ovaj element konstitutivni element zločina genocida?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, mislim da jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro. Hvala vam. Gospodine Zvan, u vašem izveštaju ne govorite, bar ne na adekvatan način, a možda bi se moglo reći i uopšte o subjektivnom i objektivnom aspektu pojma genoci-

da. O onome šta nazivamo *mens rea* i *actus reus*, dakle namera i izvršenje, a upravo su to ključni elementi pojma genocida. Zašto je to slučaj u vašem izveštaju, posebno kad se ima u vidu da navedeni elementi, iako čine sadržinu pravnog pojma genocida, imaju i svoje sociološko, psihološko i druga, vama bliža značenja? To je jedan od odgovora na ono vaše pitanje, gospodine Robinson, gde se udaljava. Ne govoreći o ovome, vi u stvari ne govorite o genocidu kako je definisan u ovoj Konvenciji. Je li tako, gospodine Zvan?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, ne, mislim da ne. Mislim da ste me sasvim pogrešno shvatili. Iako ja ne koristim reči subjektivno i objektivno, ja sam poklonio dužnu pažnju fenomenu o kojem vi govorite. Na primer, istakao sam da postoji razlika između individualnih motiva počinioca koji ih navode da učestvuju u genocidnim delima i opštem smislu uputstva i namere, koji obično dolaze od neke ideologije, na primer ekstremnog rasističkog nacionalizma. Prema tome, ja mislim da sam ja uočio tu razliku, a da pri tom nisam koristio reči subjektivno i objektivno, jer ja mislim da u tom kontekstu to nisu najpogodniji koncepti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, zar nije upravo taj subjektivni element, to jest namera uništenja grupe, ključna *differentia specifica*, to jest osnov razlikovanja genocida od drugih dela sa sličnim spoljnim pojavnim oblicima, naravno ne sa ratom bilo koje vrste, jer su to pojave potpuno različite prirode i karaktera, koje se jednostavno ne mogu uporediti? Je li tako, gospodine Zvan, ili ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam sasvim siguran da sam shvatio vaše pitanje, ali smatram da namera da se uništi neka grupa može da znači još mnogo drugih stvari osim direktnog ubijanja. Ali namera da se uništi grupa je sigurno jedan od istaknutih, ključnih elemenata genocida. S time se slažem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro. U paragrafu 27, u delu izveštaja naslovljen "Političko rukovodstvo država i zločin genocida" (Political Leadership and the Crime of genocide) navodite: "Presudni značaj političkih odluka političkih vlasti na centralnom nivou, formulisan je na različite načine. Neki autori, kao što su Čok (Chalk) i Jonason (Jonassohn), kao i Horovic (Horowitz) govore o genocidu od strane države i drugih organa vlasti ili od strane birokratskog državnog aparata. Kao što je Helen Fejn (Helen Fein) primetila", pa citirate: "Praktično svi uvažavaju činjenicu da je genocid prvenstveno državni zločin. Drugi međutim, u ovom kontekstu, više vole da

govore o vladajućoj eliti, političkoj eliti, političkom establišmentu, vladinom i nevladinom ili o političkom rukovodstvu". Ako mogu dobro da shvatim, vi ste u vaš izveštaj uneli navedene citate da biste potvrdili svoje teze o ulozi države i političke elite u zločinu genocida, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: To nije samo moja teza. To je opšte prihvaćeno mišljenje u tom naučnom polju, dakle mišljenje da je genocid gotovo uvek državni zločin, koji se onda može formulisati na različite načine. Neki autori stavljaju naglasak na državu kao instituciju, a drugi autori se usredređuju na činjenicu da državom rukovode ljudi, političke elite, koje onda mogu državu da iskoriste za svoje lične političke ciljeve. Samo u tome je razlika.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vrlo dobro. E sad, polazeći od ovih citata iz vašeg izveštaja, nameće mi se nekoliko pitanja. Najpre, da li, po vama, genocid čini grupa ili pojedinci, pripadnici određene grupe ili je to zločin države, to jest državni zločin, kako kaže Helen Fejn koju citirate?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja mislim da ovakva diferencijacija nema puno smisla, jer pojedinci su uvek članovi grupa, a grupe, kao što znate, se uvek sastoje od pojedinaca. Tako da mislim da nema puno smisla praviti veliku razliku između te dve kategorije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Drugo pitanje koje mi se nameće je, da li, da se ovde poslužim vašom terminologijom, pripadnici grupe koji imaju niži nivo političke moći, mogu da učine genocid ili je to zločin rezervisan za političku elitu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Opet bih želeo da istaknem da moramo da razlikujemo počinitelje genocida. Imate na vrhu ljude koji donose odluke, zatim imate na sredini funkcionere, komandire i pri dnu imate osoblje nižeg nivoa. I svi ti ljudi na tim različitim nivoima hijerarhije, učestvuju u sprovođenju genocidnih dela. To je ono šta sam ja želio da objasnim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali svi su u neakvoj, kako vi ovde, koliko sam vas razumeo, shvatate, hijerarhiji, je l' tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Ta hijerarhija može biti formalna i neformalna, ali tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Moje sledeće pitanje je vezano za, rekao bih, navode o, o, kako vi kažete, državnom zločinu. Da li vam je

poznat princip individualne krivične odgovornosti, koji je temeljni princip krivičnog prava?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Naravno da mi je poznat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa da li vam je poznato da je i Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju usvojila taj princip, mislim o sprečavanju i kažnjavanju genocida, usvojila taj princip, drugačije nije ni mogla, je li tako?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je, iako postoje i drugi načini da se razmišlja o tom fenomenu. Ne samo putem individualne odgovornosti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A Konvencija upravo navodi sve moguće izvršioce, od najviših do najnižih. Iz toga jasno proističe da izvršenje genocida nije rezervisano samo za elitu, kako vi kažete, ili za ljude na položaju, već to mogu biti i obični pojedinci.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja to nisam nikada rekao, molim vas. Ja nisam nikada rekao da samo politička elita može da poćini genocid. To odmah moram da negiram. Ono šta ja želim da istaknem je to da kad proučavate genocidne procese, onda ćete da vidite da politička elita donosi odluke da se zapoćne sa nekim procesima. Međutim, pored toga postoji cela hijerarhija ljudi koji učestvuju u sprovođenju u delo takvih planova. To sam želeo da naglasim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, gospodine Zvan. Recite mi pošto ste uzeli ona četiri primera: Turke, Jermene, Jevreje, Kambodžu i Ruanđu, da li je svaki od ovih slučajeva ili uopšte kad govorite o tom fenomenu genocida kroz istoriju, bio osoben ili su svi slučajevi genocida lićili jedan na drugi? Naime, ne smatrate li da su okolnosti progona Jermena i Jevreja, kao i drugih slučajeva koji mogu da daju povoda sumnji da je u pitanju genocid, obilovali elementima kojih u drugim slučajevima nije bilo?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Delimićno bih se složio s vama i to u ovom smislu, ja smatram da je svaki slučaj genocida nešto šta treba proućavati, uzevši u obzir specifićne karakteristike tog konkrećnog slućaja. Ali, sa druge strane, mi se ne koristimo reć genocid uzalud, to znaći da mi smatramo da postoje fenomeni koji mogu da se svrstaju pod jedan zajednićki koncept zvan genocid. I onda oni mogu da se uporedo istraćuju, barem od strane intelektualaca, na intelektualnom nivou, kako bi se bolje shvatili opšti uslovi koji dovode do takvog fenomena. Da vam dam jedan primer. Kad spomenete koncept drćzave onda se uvek misli na neke konkrećne opšte karakteristike.

Međutim, sa druge strane veoma dobro znamo da danas na svetu postoji gotovo 200 država i te su države međusobno veoma različite, ali mi ipak koristimo opšti koncept države. Ista se paralela može povući sa konceptom genocida.

SUDIJA MEJ: Imate još dva minuta, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Evo, pokušaću da ih iskoristim što racionalnije. Vi u tački 19 kažete nešto šta ja moram da kažem da ne razumem, pa bih vas zamolio da mi objasnite i odgovorite: "Normalno je da uslovi rata i građanskog rata mogu u velikoj meri da doprinesu nastanku ovakvih kriza". Iz ovoga proizilazi da rat proizvodi krizu. Ja sam do sada bio u uverenju, a i sad sam u uverenju, da kriza proizvodi rat. Šta je vaše mišljenje, molim vas?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Mislim da ovde ne treba previše da se bavimo igrom reči. Kriza može da se definiše veoma uopšteno, kao jedna osnovna destabilizacija društva. Rat tome može da pridonese. To mogu da budu simptomi krize, a rat takođe može da proizađe iz krize. Međutim, meni je sasvim jasno da je ratna situacija kriza sama po sebi. Možda bih ovde trebao da stanem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto samo imam još, pretpostavljam minut, samo još dva kratka pitanja. Da li smatrate vaš izveštaj temeljnom analizom i identifikacijom okolnosti koje, kako kažete u uvodu, bar sa sociološkog stanovišta, pošto se vi time bavite, mogu da dovedu do genocida? Tako ste rekli u prvoj rečenici. Da li smatrate vaš izveštaj temeljnom analizom i identifikacijom okolnosti koje mogu da dovedu do genocida?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja sam to svakako pokušao. Ja sam pokušao taj izveštaj da napišem koliko god sam najbolje znao i mogao, kako bih objasnio šta je genocid i pod kojim uslovima može da se smatra da je do njega došlo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A vi u paragrafu 24 kažete, citiram vas: "Još uvek nije precizirano koji faktori i uzročne sile su odlučujući za pojavu genocida i drugih masovnih zločina koji su upereni protiv određenih grupa". U vezi s tim citatom moje pitanje glasi, u kojoj meri vaš izveštaj smatrate nekompletnim, jer i sami ističete ovo šta sam vam citirao?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, mislim da ste me sad citirali sasvim izvan konteksta. Da ste pročitali ceo izveštaj shvatili biste da ono šta ja kažem na ovom mestu, da se to odnosi na ono šta stoji pre toga u izveštaju, a u sledećem paragrafu i u ostatku izveštaja, ja pokušavam te uslove da opišem što je moguće preciznije. Prema tome, pogrešno ste me citirali.

SUDIJA MEJ: Dajem reč amikusima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo jedno objašnjenje. Ja vas nisam pogrešno citirao. Ja sam citirao svaku reč ovoga šta ...

SUDIJA MEJ: Ne. Amikusi imaju reč.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Profesore Zvan, pogledajte molim vas prvo odeljak o dezintegraciji i fragmentaciji države. Recite mi da li se slažete sa sledećom tvrdnjom. Kada dođe do dezintegracije i fragmentacije države, tada takođe dolazi do dezintegracije i fragmentacije monopola sile te države, ukoliko taj proces prati formiranje novonezavisnih država koje time stiču svoje monopole sile.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, s time bi se složio.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I u tom konkretnom slučaju dezintegracije i fragmentacije nalazimo na jedan kompleksan proces i kompleksne odnose između strana.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Svakako.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dezintegracija i fragmentacija mogu da budu rezultat smišljene namere razbijanja države?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, u najvećem broju slučajeva može da se pretpostavi da postoje strane kojima je cilj namerna dezintegracija države.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I dakle tako dolazi do toga. Tako dolazi do fragmentacije i dezintegracije države, zato jer zainteresovane strane slede svoje sopstvene ciljeve na način različit od onoga ko ih je ranije vezivao u zajedničkoj državi.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: To može biti slučaj, međutim morate imati na umu da postoje slučajevi dezintegracije pod delovanjem spoljnih sila, na primer druge države, sile koja dolazi sa druge teritorije.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da, to je dodatna dinamika koja takođe može da se uzme u obzir. Može da bude i spoljnih uticaja, naravno, koji utiču na dezintegraciju i fragmentaciju. Da li biste se složili sa tvrdnjom da jednom kad se započne takav proces, on vrlo brzo stiče svoju vlastitu nenameravanu dinamiku, koju ni jedna od strana ne može u potpunosti da kontroliše?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Mislim da me citirate pa ću se s time svakako složiti.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I onda može da dođe do toga da sve strane pođu u smeru neizvesne budućnosti i neizvesnog ishoda?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to je sigurno situacija u situacijama rata ili građanskog rata.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: To onda znači da fragmentacija i dezintegracija do kojih je došlo na početku, da taj proces koji je započeo dezintegracijom, stekne jednu nenameravanu dinamiku i onda može da dođe do toga da tu situaciju, te strane koje su umešane u situaciju, ne mogu više u potpunosti da kontrolišu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, s time bih se složio, ali mislim da je naglasak ovde na reči "u potpunosti". Možda te strane više ne mogu u potpunosti da se kontrolišu, ali mogu delimično da se kontrolišu.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Znači tu se radi o pitanju u kom stepenu može da se ostvari kontrola?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I jednom kada se taj proces započne u tom smeru, on može sve strane da ponese prema jednoj neizvesnoj budućnosti i neizvesnom ishodu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. To se obično naziva tragedijom istorije.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I jednom kad stvari krenu u tom smeru, možda nije moguće predvideti u kom smeru će se događaji razvijati u budućnosti, šta će se tačno dogoditi?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Niko ne može da poriče budućnost. Ljudi mogu da iznose pretpostavke, ali ne mogu da budu sigurni.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dezintegracija i fragmentacija monopola sile su procesi koji više nisu pod kontrolom starih socijalnih elemenata?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam siguran na šta tačno mislite.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Mislim tu na socijalnu i društvenu kontrolu države. Dakle, država ne može da kontroliše stvari na način na koji ih je ranije kontrolisala?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Dobro. U redu. Međutim, mislim da treba da se naglasi da treba proces da se posmatra u različitim fazama, jer faza dezintegracije obično prethodi fazi u kojoj dolazi do novih monopola i novih kontrola.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I to onda može da stvori novu nenameravanu dinamiku?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Svakako.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I stvari mogu u potpunosti da izmaknu kontroli strana koje učestvuju u situaciji?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Strane će uvek da učine sve šta mogu kako bi se kretale kursom koji žele i kako bi kontrolisale proces koliko god to mogu. Međutim, može da dođe do toga da im to ne pođe za rukom ili da im samo delimično pođe za rukom.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Proces kojim se ovde bavimo, kao što ste rekli, potiče od reči koje ste napisali kao opis onoga šta ste pripremili da bi objasnili šta se događa u vezi, dakle, ove dezintegracije i fragmentacije države.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Kako tačno glasi vaše pitanje?

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ovo o čemu smo sada razgovarali, vi se toga držite? Držite se vaših opisa događaja do kojih može da dođe u procesu dezintegracije i fragmentacije?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Zanima me još jedna stvar. To je paragraf 16 izveštaja. Gospodin Milošević se dotakao toga prilikom svog ispitivanja i možda tu ima još jedan pasus koji bismo trebali da pogledamo u kompletnom kontekstu. Gledam tu drugu rečenicu u paragrafu 16 koja glasi:

“Genocid nije ni rat ni građanski rat, već spada u oblik jednostranog, a ne dvostranog ili višestranog ubijanja, dok su žrtve uglavnom nezaštićene i bespomoćne pred silinom počinitelaca genocida”, tekst se zatim nastavlja. Dakle, to nije dvostrano ili višestran ubijanje. Možda biste mogli da nam objasnite šta ste mislili time da kažete?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Želeo sam da naglasim da genocidne situacije, bez obzira da li se radi o direktnom ubijanju ili o drugim oblicima uništavanja ljudi i života ljudi, da u tim situacijama uvek postoji jedna strana, dominantna strana, to su počinitelji, a druga strana nije organizovana.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: A dvostrano ubijanje, višestran ubijanje, šta to znači?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa sukob može da bude između dve strane, ali sukob takođe može da bude i između šest strana. Mislim, građanski ratovi mogu da budu veoma komplikovani ako pogledate konkretne borbe koje se vode.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala, nemam više pitanja.

SUDIJA MEJ: Hvala. Izvolite.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nekoliko stvari. Optuženi vas je pitao, većina njegovih pitanja o vašem izveštaju bila je zasnovana na pretpostavci da ste se vi bavili samo genocidom. Međutim naslov vašeg izveštaja je “Genocid i drugi oblici masovnih zločina nad konkretnim grupama” (Genocide and Other Mass Crimes Targeting Specific Groups)?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se vaš izveštaj bavi karakteristikama i zaključcima koji mogu da se izvuku iz karakteristika i zaključaka do kojih ste došli, a koji se odnose na događaje koji mogu da se opišu kao genocid, međutim generalno gledano, to su zločini koji su upereni protiv konkretno definisanih grupa?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kasnije ćemo da se vratimo nekim od tih karakteristika. Sudija Robinson vas je pitao jeste li vi na neki način prilagodili svoj izveštaj time što namerno niste spomenuli ništa u vezi sa Bosnom i onim šta se tamo dogodilo. Kasnije ćemo da dođemo na vaš razlog zbog kojeg se niste bavili Bosnom. Sada nam recite, može li da se kaže da ste vi na bilo koji način prilagodili vaš izveštaj, kako bi vaši zaključci bili više u skladu sa situacijom u Bosni?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja, koliko je meni najviše i najbolje poznato, ništa nisam prilagodio ničemu, niti sam išao u bilo kojem smeru. Ja sam jednostavno pokušao, koliko najbolje znam i umem, da napišem šta su po mom mišljenju glavni problemi prilikom proučavanja problema genocida.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prilagođavanje, bez obzira da li je do njega došlo svesno ili nesvesno, značilo bi pisanje izveštaja koji bi utvrdio da se karakteristike koje mogu da se nađu u jednoj situaciji, mogu takođe da se nađu i u nekoj drugoj situaciji. A sada, da ne idemo u detalje, recite mi samo ovo, može li da se prilikom proučavanja situacije u Bosni pronađe nešto, bilo šta što je u neskladu ili protivreči sa drugim događajima koje ste vi takođe proučavali?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja mislim da bi to zavisilo od proučavanja konkretnog slučaja. Ja sam pokušao da iskoristim nekoliko mehanizama za analizu koji bi pomogli da shvatim konkretnu situaciju. Na primer, u Bosni, ali to bi značilo da bi to trebalo primeniti, a ja to nisam primenio u ovom izveštaju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, i vi to niste uradili zbog onoga što je navedeno na početku izveštaja, a to je da je to bio zahtev Tužilaštva, zato što o tome, na kraju krajeva, treba da odluče sudije, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je takođe to urađeno zbog toga što sudije imaju dokazni materijal koji vrlo često nije dostupan vama, zato što se često on iznosi na privatnoj sednici?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I dakle, to je sve uključeno u one razloge zbog kojih ste vi izostavili spominjanje ovog područja, zar ne?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Optuženi vas je dugo vremena ispitivao o drugim genocidima koji su izvršeni na Balkanu od strane grupa i pojedinica, ali nikad od strane Srba.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašem izveštaju vi ste spomenuli, analizirajući motive genocida, spomenuli ste kolektivno sećanje, kako se ono koristilo i kako se ono zloupotrebijavalo.

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li postoji još nešto na šta bi trebalo da nam skrenete pažnju, uzimajući u obzir sada ovo poređenje koje čini optuženi između genocida i sličnih zločina koji se pripisuju drugima, istovremeno govoreći da se Srbi ne mogu da okrive ni za šta?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja mislim da bi bilo pogrešno izvući takav zaključak. Recimo, uzmimo primer partizana maršala Tita 1945. i 1946. godine. Navodno puno Srba je bilo uključeno u to i puno njih je ubilo velike grupe pripadnika ustaša i drugih fašističkih grupa, kao i četnika. Ja se jednostavno time nisam bavio. Ja sam hteo da naglasim da sve grupe na Balkanu imaju veoma tragičnu istoriju, to jest da su, naime, često bili žrtve, kao i počinioi krupnih, nasilnih zločina tokom svoje istorije i oni se toga sećaju. To je deo kolektivnog sećanja tog naroda i puno naučnih radnika je isticalo da se često u genocidnim delima sreće to ponavljanje, povratništvo, ako to može tako da se nazove, među počiniocima. I to vidimo i u Balkanskim ratovima, u Prvom svetskom ratu, u Drugom svetskom ratu i u najnovijem ratu u Jugoslaviji. Vidimo da je to aktivno prisutno u kolektivnom sećanju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je pokojni predsednik Tuđman nekada tvrdio da postoji reciprocitet genocida?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Molim vas, ponovite pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je pokojni predsednik Tuđman nekada tvrdio da postoji reciprocitet genocida između Srba i Hrvata?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Nisam sasvim siguran šta podrazumevate pod tim reciprocitet.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su samo Srbi tvrdili da su oni žrtve ili je i druga strana tvrdila da su i oni bili žrtve?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tragična stvar je to što većina nacionalističkih vođa na Balkanu ima tendenciju da vidi sebe kao žrtve, a ostale kao izdajice. Postojao je strašan nedostatak raspoloženja i volje da se prizna i prihvati krivica u istorijskom procesu i to je bilo u vezi sa velikim nedostatkom slobode u komunističkoj Jugoslaviji, nije bilo dovoljno slobode da se nešto tako izrazi. Nedavna prošlost i događaji iz novije istorije i Drugog svetskog rata nikada nisu na naučan i intelektualan način dovoljno proučavani. Ove stare uspomene, koje su delimično istinite, a delimično predstavljaju mit, nikada nisu raskrinkane putem ozbiljnog proučavanja i otvorene ozbiljne diskusije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste u odgovoru na komentar optuženog o tome da prvo treba da se počisti ispred svojih vrata, njemu nešto odgovorili. Koliko je vama poznato, da li se on ikada bavio tim pitanjem?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, koliko je meni poznato.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sudija Robinson je pitao koliko je značajan broj žrtava u odnosu na ono šta je optuženi govorio o broju ubijenih u Drugom svetskom ratu i kako je to veći broj od onog šta vi prihvatate. Da li ovo maksimalno odražava jednu od odlika kolektivnog sećanja, kada se govori o motivaciji za ovu vrstu zločina?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa to je veoma često slučaj, iako bih ja želeo da naglasim da je u istoriji srpskog naroda stvarno došlo do teške tragedije i da oni jesu bili žrtve genocidnih napada. Dakle, ima istorijskog osnova da srpski narod sebe vidi kao žrtve agresije koju su počinili drugi, ali to može da se kaže i za Hrvate i za Albance i za mnoge druge grupe.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodin Kej (Kay) vam je postavio nekoliko pitanja o dezintegraciji države, a zatim je prešao na zaključak da je moguće da su budućí događaji nepredvidljivi. Ja ovde imam da kažem tri stvari: ukoliko se država ili republika ili savezna republika raspadne na taj način da njeni sastavni delovi postanu odvojeni i priznati, da li ti sastavni delovi i njihove vlade imaju obavezu da kontrolišu monopol sile?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, po mom mišljenju, oni imaju tu obavezu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jednom kad se ustanovi ta obaveza i kad se prizna država, da li mešanje u taj monopol sile, bilo da dolazi spolja ili iznutra, predstavlja jednu od karakteristika ove vrste zločina koju vi proučavate?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: U svakom slučaju treba da se pogleda da li tako nešto postoji i da li je to preduslov za genocidne zločine, svakako.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Vraćićemo se na neka od ovih pitanja malo kasnije, ali da se sada držimo onoga šta je pitao gospodin Kej. Čini se da on dopušta mogućnost da u nepredvidivim događajima koji se događaju prilikom dezintegracije država, masovna pogubljenja nevinih ljudi ili masovna proterivanja nevinih ljudi koji su nenaoružani, predstavlja prirodnu pojavu. Vi ste rekli u vašem izveštaju da ova vrsta zločina i ova vrsta događaja nisu prirodna pojava. Da li se vi slažete s tim da nepredvidivi razvoj događaja prilikom raspada države dopušta masovno pogubljenje nevinih ljudi i da to onda predstavlja prirodnu pojavu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne, nikako. Ja takođe moram da navedem primer raspada Čehoslovačke (Czechoslovakia), koji je prošao apsolutno mirno, sa učešćem političkih elita sa obe strane. Takođe bih naveo primer otcpljenja Slovenije, koji nije doveo do masovnih ubistava. Bilo je svega nekih 60 do 70 žrtava u tom postupku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, u vašoj analizi raspada države vidi se, recimo, da masovna ubistva ili masovna proterivanja govore o tome da su neki slučajevi slični, a neki različiti?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. Ja mislim da svaki slučaj treba pojedinačno da se prouči i da se vidi koji element postoji u svakom predmetu i da pokuša da se objasni zašto je do nekih pojava došlo u nekim slučajevima, a u nekim ne. Ja bih to makar uradio kao istoričar ili kao sociolog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodin Kej vas je takođe pitao o jednostranom ubijanju. Ja mislim da ste vi juče ovde rekli da je moguće da se ovi zločini odvijaju u višestranom konfliktu i da to onda samo znači da je ponekad teže izolovati materijal koji dokazuje njihovo postojanje

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Pa ja se ne slažem sa tim. Možda je komplikovano ovo proučavati u jednom višestranom konfliktu, zato što vam je potrebno više činjenica, ali u principu to nije teže proučavati nego u dvostranom konfliktu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još samo jedna tema i onda smo završili. Govorilo se o tome kako je neophodno ili se čini neophodnim da žrtve genocida budu nenaoružani ljudi. Sad nam molim vas recite da li je zapravo moguće

da se ova vrsta genocidnih zločina počini protiv naoružanih ljudi? Dakle, ne nenaoružanih već naoružanih ljudi koji su učestvovali u sukobu kao vojnici? **SVEDOK ZVAN – ODGOVOR:** Ja ne mislim da je to moguće. Kada ljudi stradaju u genocidnim zločinima, obično se radi o nenaoružanim ljudima. Ukoliko te žrtve jesu naoružane, a mogao bih da vam navedem neke primere, onda ih obično razoružaju pre nego što ih ubiju. I sad ću da vam ovde navedem primer jermenskih oficira i vojnika koji su služili u Otomanskoj vojsci početkom 1915. godine. Kada je otomansko vođstvo, zapravo tursko rukovodstvo u tom trenutku odlučilo da otpočne genocidnu kampanju protiv Jermena, svi ovi oficiri i vojnici su bili izbačeni iz vojske. Oni su bili razoružani i onda su bili organizovani u takozvane radne bataljone i najčešće su ih izrabljivali do smrti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitaću vas još nešto o jednom drugom primeru. Da li bi se recimo pobuna Jevreja u varšavskom getu, s obzirom da oni nisu bili naoružani, da li to znači da postoji okolnost koja karakteriše genocid po shvatanju sociologa ili istoričara bez obzira na pravnu definiciju?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ne mislim da je tako. Mislim da treba da shvatite da je ta pobuna u Varšavskom getu bila pobuna veoma mladih ljudi koji su odložili svoje akcije sve dok skoro svi Jevreji iz Varšave (Warsaw) nisu bili transportovani u Treblinku (Treblinka), tako da je ostao samo mali broj Jevreja u to vreme. I to je bio jedan očajnički pokušaj, bez ikakve šanse da uspe, da se organizuje otpor protiv nadmoćnog neprijatelja, Nemačke vojske.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: E sad, optuženi vam je postavio još jedno pitanje o ratu i građanskom ratu, ali prvo da vas pitam sledeće, kad se radi o ratu, civilnom ratu i genocidu, po vašem iskustvu, da li je moguće da vođe prikrivaju ili pokušavaju da prikriju genocidne zločine time što tvrde da se radi samo o ratu?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da. To je najčešće i slučaj. Na primer, to može da se kaže i za sadašnju tursku Vladu, koja i dalje tvrdi da Jermeni nisu stradali u genocidu nego u ratu. To je dakle samo jedan primer. Mogao bih da vam navedem puno drugih primera.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Optuženi je tvrdio da preduslov za ovu vrstu zločina nije postojao na teritoriji kojom se mi ovde bavimo. Šta vi kažete na to?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Ja bih rekao da to nije tako. Preduslovi jesu postojali svakako.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Optuženi se nije osvrnuo na detaljne karakteristike koje ste vi naznačili, ali recite da li one podrazumevaju i nekažnjivost pripadnika paravojnih organizacija?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to bi bio jedan veoma važana aspekt.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I to je jedan progresivan događaj?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Svakako.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nešto šta može da se zaustavi samo spoljnom intervencijom?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I energiju mu daje konstantna propaganda?

SVEDOK ZVAN – ODGOVOR: Da, to je uobičajeno tako.

TUŽILAC NAJS: Ja nemam više pitanja, časni Sude.

SUDIJA ROBINSON: Doktore Zvan, ja bih vas pitao sledeće. Gospodin Najs je, pozivajući se na pitanje optuženog, kada je optuženi rekao da preduslovi za ovu vrstu zločina nisu postojali na teritoriji koju mi ovde proučavamo, a to je Bosna, vi ste odgovorili da ti preduslovi jesu postojali. Ja se, s druge strane, sećam da ste vi rekli da se niste bavili okolnostima koje su postojale u Bosni i Hercegovini. Vaš izveštaj se dakle ne bavi Bosnom i Hercegovinom, ali ovde dajete odgovor koji se konkretno odnosi na Bosnu i Hercegovinu?

SVEDOK ZVAN: Ukoliko sam vas dobro shvatio, ja ovde ne vidim nikakvu protivrečnost. Mene su i gospodin Milošević i gospodin Najs više puta pitali nešto o situaciji u Bosni. Ja sam pokušavao da odgovorim najbolje što sam mogao. To ne znači da sam ja, imajući na umu Bosnu i Hercegovinu, napisao ovaj izveštaj. Upravo suprotno. Možda ovo nije dovoljan odgovor na vaše pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam.

TUŽILAC NAJS: I kao što sudije znaju, ja sam ovo objasnio pre nekoliko dana. Radovi ovog svedoka koji se tiču bivše Jugoslavije u sažetom obliku biće dostavljeni i optuženom i amikusima, tako da oni znaju kakav je opšti stav ovog svedoka. Časni Sude, ja nisam tražio da se ovaj izveštaj zvanično uvrsti u dokazni materijal.

SUDIJA MEJ: Da, to treba da se uradi.

sekretar: To će biti dokazni predmet 639.

SUDIJA MEJ: Doktore Zvan, vi ste ovim završili svoje svedočenje. Hvala vam što ste došli pred Međunarodni sud da svedočite. Hvala vam.

SVEDOK ZVAN: Hvala vama.

sekretar: Časni Sude, broj biografije doktora Zvana biće 640.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Kako se približavamo kraju našeg predmeta, pojavljuju se administrativne poteškoće. Mislim da je bolje da sada iznesem to pred vas, pre nego što dođe sledeći svedok, jer želim da obavestim i Pretresno veće i ostale strane o redosledu svedoka. U nekim slučajevima ćemo da tražimo vaše dopuštenje da se to izmeni. Najveći deo ovoga mogu da izložim na otvorenoj sednici. Koristiću pseudonime tamo gde je to neophodno. Svedok za danas je spreman i ja mislim da je vrlo moguće da ćemo sutra da pozovemo svedoka Meninga (Dean Manning) za kojeg smo već pripremili materijal.

SUDIJA MEJ: Samo da vas prekinem, da budem siguran da imamo tačne podatke, koliko očekujete da će Tužilaštvu trebati za sledećeg svedoka?

TUŽILAC NAJS: Mi mislimo otprilike jedna sednica.

SUDIJA MEJ: Da, ali onda će biti potrebno i vreme za unakrsno ispitivanje.

TUŽILAC NAJS: Da. Ja ću pokušati da što brže to obavim, zato što to ide po Pravilu 89(F), ali da, svakako, biće potrebno i određeno vreme za unakrsno ispitivanje.

SUDIJA MEJ: Da, a zatim?

TUŽILAC NAJS: Zatim posle njega će doći Mening sutra, to je svedok koji se nalazi ovde u zgradi, tako da njega možemo da pozvemo kada god treba, zavisno od toga kako odgovara Pretresnom veću.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Dakle, za ovog svedoka će nam trebati dosta vremena. Ja mislim da ste vi rekli četiri sata.

TUŽILAC NAJS: Ne, ne. To je bila jedna ranija procena. Ja mislim da je to slučajno prošlo i u ovaj spisak. Mislim da će nam trebati mnogo manje vremena. Nadam se da će nam trebati mnogo manje vremena za glavno ispitivanje, jer ću se baviti samo stvarima koje su od velikog značaja.

SUDIJA MEJ: U redu, pošto imamo jedan prilično obiman dokument ovde.

TUŽILAC NAJS: Pa, ja ću se potruditi maksimalno koliko je moguće. Zatim sledeće nedelje, u ponedeljak je na spisku B-235. Neću sada da iznosim ime, niti neki drugi materijal. Imamo jednu obimnu izjavu ovog svedoka, na engleskom jeziku, koja je dostavljena tek prekjuče, a verzija na BHS-u će biti dostavljena danas. Dakle, iz te obimne izjave potreban nam je samo jedan manji deo, pošto je rezime 11 strana, a moguće da će i on da se skрати. Ja shvatam da je moguće da će ovaj svedok da svedoči u ponedeljak i moguće je da ćemo mi neke delove da izbacimo, da ćemo da sastavimo izmenjeni rezime i ja ću da vas obavestim o tome. Ukoliko ovog svedoka ne budemo ispitivali u ponedeljak, onda je moguće da ćemo da pozvemo svedoka B-1084, koji bi inače sledio posle ovog prvog svedoka. Materijal za ovog svedoka je dostavljen, a izjava po Pravilu 89 (F) biće vam dostavljena danas. Sada molim da pređemo na privatnu sednicu.

(privatna sednica)

sekretar: Prešli smo na otvorenu sednicu.

TUŽILAC NAJS: Dakle, sem svedoka Meninga, mislim da nema drugih svedoka na vašem spisku, na spisku koji vam je pripremljen za sledeću nedelju.

Jedan od problema sa kojim se suočavamo je koga da dovedemo da bismo popunili prazninu. Ako pogledate na vaš spisak, videćete da je za 5. februar predviđen general Vej (Ferenc Vegh). Ja mislim da sam ranije objasnio da je on mađarski general i da smo već dobili njegov izveštaj. Dakle, pre nego što predem na okolnosti vezane za ovog svedoka, moram da vam kažem da srpski prevod ovog izveštaja još uvek nije završen. Jedna od poteškoća što je general preopteretio prevodilačku službu je i to što postoji profesionalni standard vezan za fusnote koje se nalaze u originalnom tekstu. Prema tome, prevodilačka služba mora da pregleda sve te reference koje su tamo navedene i da vide kako je to originalno prevedeno i to sve utiče i dovodi do ovog zastoja sa prevodom na srpski. Dakle, mi ne možemo biti sigurni kada će poslednji deo tog izveštaja biti preveden na BHS, iako ja mislim, evo sad mi gospođa Diklić (Diklich) kaže da će to verovatno biti u petak. Vi se možda sećate da je general Vej stradao u jednom teškom saobraćajnom udesu pošto smo ga mi angažovali. On je izgubio sluh i to je donekle konpenzovano aparatom koji koristi, ali on zbog tog aparata ne sme da leti. Zato smo se mi organizovali da vidimo da li možemo da organizujemo da on svedoči putem video veze. Mi za sada nismo uložili nikakav zahtev vezan za to, zato što smo hteli da vidimo da li ćemo uopšte imati vremena da ga pozovemo, a i ne znamo ako ga pozovemo, kada ćemo da ga pozovemo. Takođe, postoje i neke administrativne teškoće na mađarskoj strani. Ukoliko to sve prevaziđemo i ukoliko vi pozitivno rešite naš zahtev za video vezom, mi bismo možda njega mogli da pozovemo 28.

SUDIJA MEJ: Moram da vam kažem da postoji ogroman broj dokaznog materijala koji ste nam priložili. Ja mislim da vi čak i ne znate, ako mogu to tako da kažem, da vi zapravo i ne znate o kom se broju radi, moram to da vam kažem grubo, koliko je već materijala i dokaznih predmeta priloženo, iako biste to svakako trebali da znate. Mislim da to mora da se svede na jedan minimum, zato što je to inače previše za sve nas u postupku.

TUŽILAC NAJS: Ja sam upoznat sa tim.

SUDIJA MEJ: Prema tome, ukoliko može da se smanji, treba da se smanji na apsolutni minimum.

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da mi sada preračunavamo ukupan broj i da ćemo to uraditi u skladu sa vašim uputstvima, dakle moguće je da će to biti slede-

će nedelje ukoliko prevaziđemo sve te probleme koje imamo sa generalom Vejem. Ukoliko on ne dođe ovamo sledeće nedelje, onda imamo problem, jer imamo tu prazninu od tri dana. Mi ćemo da uradimo sve šta je moguće, ali to i dalje ostaje kao problem i mi ćemo da zamolimo da vi ponovo razmotrite ovaj zahtev da se smanji vreme za svedoka B-235 i onda ćemo takođe da pokušamo da ubrzamo i svedočenje generala Veja. Da li mogu sada da pređem na privatnu sednicu?

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, imaćete priliku govoriti za koji trenutak.

sekretar: Sada smo na javnoj sednici.

SUDIJA MEJ: Dozvolite prvo njemu da završi. Pustite da prvo Tužilaštvo završi, a onda ćete vi dobiti priliku da govorite. Izvolite.

TUŽILAC NAJS: Pa ja sam u stvari završio. Možda još samo da dodam da je svedok Tunens (Reynaud J. M. Theunens), vojni analitičar, svedok koji se takođe možda može ubrzati i staviti već u sledeću nedelju ukoliko bude nekih praznina. Ali naravno tu je još uvek problem, jer su samo tri četvrtine njihovih materijala prevedene na BHS.

SUDIJA MEJ: Ali zaista je neophodno da imamo nešto napismeno o tome, budući da vi nameravate da napravite velike promene u redosledu.

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da će izveštaj gospodina Tunensa biti dostupan već danas.

SUDIJA MEJ: Mislim da je veoma važno da svi znaju, a posebno je jako važno da optuženi zna šta će da usledi.

TUŽILAC NAJS: Apsolutno. Prema tome, ukratko još jedanput. Prvo ide sledeći svedok, pa posle njega Mening, pa posle njega B-235, zatim B-1804, pa možda Tunens, možda Vej. To je dakle plan za sledeću nedelju.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću. Što ste želeli da kažete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam nešto zabeležio od ovoga šta je gospodin Najs rekao zbog promene svedoka ... *(izbrisano po nalogu Pretresnog veća)* ... To šta je gospodin Najs pominjao na zatvorenoj sednici, ja ću takođe na zatvorenoj da postavim pitanje. Gospodin Najs je sad rekao da posle ovog svedoka koji će sad nastupiti, ide Mening. To je materijal koji sam ja dobio, uslovno rečeno, na vreme, međutim za ovog svedoka koji sledi posle njega, B-235 ja još nisam dobio materijal. Možda je neka greška, ali želim da vam skrenem pažnju na to. Osim toga, gospodin Najs je maločas rekao da posle njega ide B-1804 i koliko sam ja ovde zabeležio, rekao je da će za B-1804 danas biti dostavljen materijal. Ja moram ponovo da protestujem da bih morao da imam neke, rekao bih, elementarne informacije o nekome ko se predviđa da svedoči već u ponedeljak. Bezbroj puta ste ovde ponovili da treba da dobijem bar 10 dana unapred svedoka. Ovde nema govora o čak tom minimalnom roku. Dalje, maločas sam vas čuo, gospodine Mej, da objašnjavate, što verujem da je tačno, da je u vezi sa ovim generalom Vejom poslata velika količina materijala. Ja nemam te materijale. Ja nemam pred sobom raspored svedoka, ali ja i ne znam da je na njemu, da je na njemu general Vej. E sada u vezi sa materijalima o kojima je govorio gospodin Najs pre nekih desetak ili 15 dana. Gospodin Najs je ovde rekao da je konačno dobio od jugoslovenskih organa zapisnike sa sednica Vrhovnog saveta odbrane i simbolično pokazao ovako da ih ima mnogo, jedna velika gomila ...

SUDIJA MEJ: Mi još nemamo odgovor na to, a spomenućemo to sada kad ste već spomenuli. A što se tiče ovih drugih stvari, reći ću sledeće. Mi imamo na umu činjenicu da vi morate te stvari da obradite na odgovarajući način. Mi to naravno imamo na umu i Tužilaštvo će da nam da njihov poslednji plan, ali sada nam recite kakva je situacija sa ovom zadnjom konkretnom stvari.

prevodioci: Tužilac nije uključio mikrofoni.

TUŽILAC NAJS: Kad je reč o dokumentima Vrhovnog saveta odbrane, da. Naime, pre svega, optuženi već ima njihov sažetak na engleskom, zato jer je to podneto sa našim podneskom. Ti su dokumenti još uvek dostupni samo na BHS-u, barem kad je reč o stenografskim beleškama, iako imamo i BHS i engleske verzije samog zapisnika. Ja sada nastojim da se ti dokumenti orga-

niziraju na takav način da svaki sastanak može da se obradi posebno, tako da Pretresno veće može da pogleda papire pod konkretnim tabulatorom gde će biti svi dokumenti za neki konkretni sastanak, iako u ovom trenutku još nemamo stenografske beleške na engleskom. Moje jučerašnje kalkulacije su bile da će taj materijal na engleskom ili na BHS-u, kad konačno bude organizovan, zauzimati ukupno pet fascikala. Znači, jedan jezik će zauzimati otprilike pola od toga, dve i po fascikle.

SUDIJA MEJ: A kada će to da bude spremno?

TUŽILAC NAJS: Ne mogu da vam kažem datum kada će to da bude završeno, radi se na tome. Ja ću vas možda obavestiti još pre kraja današnjeg radnog dana.

SUDIJA MEJ: U redu. Gospodine Miloševiću, želite li vi još nešto da dodate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo u vezi s ovim šta je sad rekao gospodin Najs. On je objasnio pre desetak ili 15 dana da ima zapisnike Vrhovnog saveta odbrane. Sada dodaje da su oni na srpskom jeziku. Naravno da su na srpskom jeziku, jer su na srpskom jeziku pravljeni. Rekao je pre 15 dana da oni stoje na raspolaganju i meni i prijateljima Suda i vama i tako dalje. Moj saradnik je pokušao da dobije te zapisnike, odnosno njihovu kopiju. Rečeno mu je da još ne može da ih dobije. Sada se kaže da će to da bude pet ovih velikih bajndera. Ja ne razumem zašto ja to nisam mogao da dobijem, kopiju na srpskom jeziku pre 10 ili 15 dana ili bar danas, kad će to da bude pet bajndera, jer meni ne treba prevod na engleski da bi pregledao zapisnike Vrhovnog saveta odbrane koji će ovde da budu uvođeni po staroj praksi na brzinu i u ogromnim količinama. Ja to moram da pročitam. I molim vas da mi odgovorite na pitanje kako vi zamišljate da ja za svedoka koji je predviđen da svedoči za 10 dana, a u međuvremenu teku svedočenja drugih svedoka, pročitam pet velikih bajndera zapisnika sa Vrhovnog saveta odbrane, da bih ustanovio da tako, da se poslužim vašim izrazom, neke relevantne stvari koje su mi potrebne za unakrsno ispitivanje tih svedoka. A pogotovu mislim da je potpuno neopravdano da je posle 15 dana, od kad je najavio gospodin Najs da raspolaže tim materijalima, ne mogu da ih dobijem iako su oni namenjeni upravo da bi se ovde koristili, a postoje na srpskom jeziku i mogli su da

budu samo iskopirani i predati mom saradniku koji je ovde tada bio ili bar narediti da se oni predaju danas mom saradniku koji je sada ovde.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, optuženi nas je podsetio da sam ja rekao da su ti dokumenti dostupni iako oni u to vreme nisu bili u obliku koji je dovoljno pogodan. Gospođa Diklić, čini mi se, ima dobar radni odnos sa optuženim, svakodnevni, i ona kaže da se ne seća da su bilo on, bilo njegovi saradnici podneli bilo kakav zahtev u vezi sa tim. Ali ona mi kaže da se upravo radi na tome da se svi ti dokumenti stave na kompakt disk koji će se još danas predati optuženom.

SUDIJA MEJ: Čekajte, ne možemo ovako da nastavimo. Čuli ste šta su oni rekli, šta su oni spremni da učine i da rade najbolje što mogu i vi ćete dakle, imati priliku da to pogledate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne vidim ni jedan razlog iz koga ne bih mogao da dobijem kopije tih zapisnika, onako kako njima raspolaže gospodin Najš. Šta znači da će biti prebačeni na kompakt disk, pa da mi se da kompakt disk. Oni imaju zapisnike Vrhovnog saveta odbrane. Molim vas, naredite im da ih iskopiraju i da mi ih predaju. To nije nikakav ekstrvagantan zahtev. To je sasvim normalan zahtev.

SUDIJA MEJ: U redu. Mislim da smo završili s time. Idemo sada na pauzu. Sada je vreme za pauzu, možda malo ranije ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa rekli ste da treba ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Jedan po jedan. Imamo još dva minuta. Dakle, šta ste vi konačno želeli da kažete?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo sam želeo da stavim primedbu u vezi sa pominjanjem svedoka koga je pomenuo gospodin Najš na zatvorenoj sednici, vezano za činjenicu da ja uopšte nemam nikavu izjavu tog svedoka, a gospodin Najš ga najavljuje za 10 dana od danas. Nemam izjavu, nemam ...

SUDIJA MEJ: Kroz to smo već prošli. Čuli ste kakva je situacija i čuli ste šta će da se uradi da bi vi imali te materijale. Da?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Samo jedna stvar. Tužilaštvo je Pretresnom veću podnelo jedan podnesak datiran 20. januara, kojim se traži dozvola da se pozove još jedan svedok C-063. Taj svedok nije jutros spomenut i mislim da bi Pretresno veće možda trebalo da ima na umu i taj podnesak, jer se dakle, sada uvode novi svedoci, novi materijali, a znamo koliko je breme materijala već na optuženom.

SUDIJA MEJ: U redu. Razmotrićemo to, a sad idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Neka svedok da svečanu izjavu.

SVEDOK ŠARINIĆ: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, cjelu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Hvala, izvolite sedite.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, imam ovde fasciklu dokaznih predmeta koji idu uz ovog svedoka. Većina ide uz izjavu po Pravilu 89(F). Molim da se fascikli da dokazni broj, a onda možemo da razmotrimo kakva je situacija sa dokaznim predmetima koji će biti uvršteni u spis ili samo označeni za identifikaciju.

sekretar: Dokazni broj 641.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prvo molim vas vaše puno ime i prezime?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Hrvoje Šarinić.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Šariniću, da li ste vi Tužilaštvu ovoga Suda dali dve izjave koje u fascikli ovih dokumenata možemo da se nađu pod tabulatorima 2 i 4? Da li možete da potvrdite da su te dve izjave tačne, uz rezervaciju možda jedne ili dve ispravke koje ćemo danas ovde usmeno da obradimo?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: To je u redu. Ja potvrđujem da sam dao te dvije izjave i da stojim iza njih.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Tabulator 1 ovog fascikla dokaznog predmeta 641 je vaša biografija. Mislim da ste vi taj dokumenat videli, odobrili i potpisali. Iako je to naravno već sve poznato javnosi, možemo ipak ponoviti da ste 1991. godine imenovani za prvog šefa ureda predsednika Franje Tuđmana, da ste bili njegov savetnik između 1990. i 1998. godine, kao i da ste bili na raznim položajima koji su navedeni u vašoj biografiji. Dakle, vi ste bili šef kabineta, predsednik vlade, bili ste na čelu nacionalne obavestajne agencije, a zatim ste 1994. godine postali glavni politički savetnik i član hrvatskog Veća za sigurnost. Između 1993. i 1994. godine bili ste takođe i glavna veza sa UNPROFOR-om (United Nations Protection Forces), a takođe ste služili kao glavna veza predsednika Tuđmana sa ovim optuženim. Da li je to tačno?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Tačno je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, pod ovim okolnostima ja mogu samo da kažem da se nadam da Pretresno veće već ima sažetak svedočenja ovog svedoka, jer ćemo prilikom glavnog ispitivanja da se držimo onoga šta tamo piše. Ali u skladu sa nalogom ovog Suda, ja ću prvo da počnem sa prvom izjavom, to je tabulator broj 2 u fascikli, i obradiću prvo one delove izjave kroz koje moramo da prođemo usmeno. Vaša prva izjava, gospodine Šariniću, govori o sastanku održanom 26. januara 1991. godine. Time se sada nećemo baviti. I zatim se u toj izjavi spominje sastanak u Karađorđevu održan u martu 1991. To je sastanak koji je organizirao šef kabineta optuženog, Milinović i to u tajnosti. Sastanak je održan 26. marta.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, to je tako. Mi smo ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam, da li ste vi proveli 10 do 15 minuta sa pokojnim predsednikom Tuđmanom i ovim optuženim pre sastanka u Karađorđevu i da li je tokom toga Tuđman nešto optuženom govorio o "Balvan revoluciji" i ako jeste, šta mu je rekao?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, ja sam bio desetak minuta, kao što kažete, na, zajedno sa njima i u tom periodu predsednik Tuđman je spočitnuo optuženome da on stoji iza te "balvan revolucije" i da to naravno ne ide u korist hrvatsko-srpskih odnosa, a koji su u stvari, centralno pitanje u Jugoslaviji. Kada je saslušao, dakle to izlaganje predsednika Tuđmana, optuženi se

s time nije složio, ali je veoma znakovito kazao: "Ja vjerujem da mi možemo sve te probleme riješiti". Ja osobno sam imao impresiju, imao sam razmišljanje o tome i ono što je se poslje događalo, sve se je događalo u okviru toga da se ta rečenica optuženog odnosila na Bosnu i Hercegovinu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je Tuđman tom istom prilikom rekao nešto o naoružavanju Srba u Hrvatskoj i ako jeste, molim vas vrlo kratko, jednom rečenicom, kako je optuženi reagovao na to?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa jasno, predsjednik Tuđman je kazao da, da je to, da je Krajina Trojanski konj srpske politike u Hrvatskoj i da oni ne bi mogli opstati, a bez da ih vlast, na čelu koje je bio i optuženi, da ih snabdjeva i da ih, dakle da stoji iza njih. Optuženi je to negirao i kazao da on sa time nema veze, da možda je JNA tu bila umješana, ali on sa JNA nema veze i dakle, on je apsolutno negirao izlaganje predsjednika Tuđmana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I zatim su njih dvojica proveli otprilike četiri sata zajedno nasamo, između tri i po i četiri i po i kad su se rastali, dogovorili su se da će se ponovo sastati. Časni Sude, u paragrafima 6 i 7 treba da se napravi jedna mala ispravka, budući da se to odnosi na sledeći sastanak, na to ćemo još da se vratimo. Zatim paragraf 8. Da li je na povratku sa tog razgovora Tuđman bio optimističan?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da. Tuđman je bio veoma optimističan i kazao je da misli da će se na miran način taj problem riješiti i da će sa optuženim naći zajednički, dakle na zajednički način s njime riješiti taj problem. Bio je dakle, veoma, veoma optimističan. Ja moram reći da sam kazao predsjedniku: "Ja baš i ne djelim toliko vaš optimizam", jer optuženi uvijek drži fige u džepu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 30. marta Goran Milinović je predložio još jedan sastanak u Karadorđevu, ali na kraju je organizovano da se to održi u Tikvešu. U vašoj izjavi spominje se i jedan sastanak koji je održan u međuvremenu, 28. marta 1991. godine, kad se sastalo svih šest predsjednika republika na ranije dogovorenom sastanku u Splitu i tu kažete da vam je Tuđman govorio o tom sastanku. 5. aprila na još jednom sastanku rukovodstava republika, to je paragraf 11 u vašoj izjavi, Tuđman je reko da je pitanje podele Bosne i Hercegovine iskrslilo i da će tamo da bude presudan odnos snaga, jer kako je rekao: "Slovinci odlaze, a Srbi hoće Veliku Srbiju". Da li je to tačno? Recite mi molim vas samo da ili ne?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, to je točno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo trenutak, molim vas. Da dodamo možda još ovo. Da li je u razgovorima 5. aprila spomenut i prethodni sastanak?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Mislite prethodni sastanak u Karađorđevu?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da. On je, on je spomenut, međutim veoma kratko, jer taj je sastanak normalno trebao biti tajni, ali jedan stanoviti broj ljudi u vođstvu Hrvatske je za to znao i dakle, predsjednik Tuđman je smatrao da bi dobro bilo da to spomene.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 15. aprila 1991. godine održan je sastanak u Tikvešu. Da li su se dvojica predsednika tada privatno sastali?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Privatno su se prvo u, vi ste sami kazali da je srpska strana insistirala da se drugi miting, sastanak, dakle održi u Karađorđevu. Međutim, to je predsjednik Tuđman odbio iz razloga što je Karađorđevo u hrvatskoj publici imalo jedan veoma loši prizvuk, jer se tu razbilo 1971. godine Hrvatsko proljeće, pa je on tražio da se drugi sastanak održi u Hrvatskoj, to jest u Tikvešu. Opet smo taj sastanak dogovorili šef kabineta optuženog i ja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se što dosta brzo prolazimo kroz ovaj materijal. Sada moramo da se vratimo na paragrafe 6 i 7 zato što smo tamo jedno pismo pogrešno postavili. Naime, posle tog sastanka u avionu, na putu natrag za Zagreb, predsjednik Tuđman vam je pokazao jedan komad papira. Recite nam nešto o tom papiru i šta vam je Tuđman rekao o tom papiru?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Prvo taj, iza Tikveša je predsjednik Tuđman bio puno manje optimističan nego je bio nakon Karađorđeva, to je prva stvar. I u, dakle, kako smo mi brzo krenuli nakon sastanka i u avionu je on meni rekao: "Evo što mi je" kako ga je on zvao "Slobo dao" i ja sam pogledao taj papir. Taj papir je bio sa, napisan crnom rukom, crnom kemijском olovkom i na njemu je otprilike pisalo sljedeće: da su dakle Muslimani veliko zlo, da mi, dakle da treba paziti na tu zelenu transverzalu, ta zelena transverzala koja ide od Turske (Turkey), Bugarske (Bulgaria), zapadne Makedonije, Kosova, Sandžaka i tako dalje, i da je to jedna velika opasnost za

Bosnu, a onda i za mir u tim krajevima. Da su oni već, dakle Muslimani zabili zeleni barjak na Romaniji. Romanija je jedna planina koja je blizu Sarajeva i da oni žele unitarnu Bosnu i Hercegovinu u kojoj će oni vladati, a Hrvati i Srbi će biti manjine. Kada je to, onda sam ja odmah vratio taj, taj papirić predsjedniku i onda poslje kad smo razgovarali, on mi je kazao: "Ima nešto na tome".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam je rekao odakle mu taj komad papira?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Rekao mi je apsolutno da je to dobio od optuženog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Zatim paragraf 13 vaše izjave. To su neke stvari o kojima ne moramo usmeno sada. Vi ste izrazili stav o tome da li su njih dvojica došli do nekog sporazuma. Recite mi, molim vas, kako ste došli do tog stava i konačno kakav je bio vaš stav o tome da li su oni postigli sporazum?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Naime, formalnog sporazuma bio nije. Da je bilo formalnog sporazuma, onda bi, ne bi bilo onoga svega i onih grozota koje su slijedile. Dakle, ja sam samo razmišljao o tome kako i jedan i drugi predsjednik imaju svoja razmišljanja o Bosni i o podjeli Bosne. To je, to je istina, ali ne mislim da je došlo do formalnog sporazuma. Što se Bosne tiče, ja mogu vam tu kazati nekoliko stajališta koja su izražavali i jedan i drugi predsjednik, što se Bosne tiče. Predsjednik Tuđman je i kao povjesničar govorio kako je Bosna povjesni apsurd koja rezultira od turskih osvajanja u XV stoljeću. Govorio je kako bi bilo dobro malo ovaj perec dolje na jugu odeblijati i dakle još nekih svojih razmišljanja, što se tiče Bosne. Što se tiče optuženog on je meni kazao, prilikom jednog od naših sastanaka, da mi otvoreno može kazati da je sa Bosnom, da je sa Republikom Srpskom riješio 90 posto srpskog nacionalnog pitanja, kao što je predsjednik Tuđman riješio nacionalno, hrvatsko nacionalno pitanje sa Herceg-Bosnom. Mislim da sam tu dosta precizno formulirao ovo što je, što je kazao optuženi. I onda jednom drugom prilikom sam ga pitao, 1995. godine je to mislim bilo, pitao sam ga: "Predsjedniče, a zašto ne priznate Bosnu?" na što mi je on odgovorio: "Koju Bosnu? Kakvu Bosnu? Čiju Bosnu?". Dakle, on je time apsolutno negirao mogućnost postojanja, postojanja Bosne. Ja ovdje moram dodati jednu stvar, da za razliku od ovoga što je dakle izjavio optuženi, Hrvatska vlast je prva priznala Bosnu i Hercegovinu, prva poslala svog veleposlanika, podržala refe-

rendum o nezavisnosti, potpisala, dakle ovu deklaraciju, splitsku deklaraciju i tako dalje, i tako dalje. I ako moram kazati, ako mi dozvolite, ako mi časni Sud dozvoli da završim, da je, iako je u svojim razmišljanjima, a konačno ne i samo u razmišljanjima, nego i svojim izjavama, predsjednik Tuđman imao razmišljanja, kao što rekoh, o podjeli Bosne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vašoj izjavi se dalje govori o sastanku od 27. avgusta 1991. godine na Brionima. Tom sastanku nije prisustvovao optuženi, pa to možemo da ostavimo u pismenom obliku. Zatim paragraf 19, sastanak od 8. januara 1992. godine u Predsedništvu Republike Hrvatske. Na tom sastanku takođe nije učestvovao optuženi, pa ćemo i to da ostavimo samo u pismenom obliku, šta nas onda dovodi do sastanka održanog 9. i 10. novembra 1993. godine. Časni Sude, moram da spomenem tabulator 3, pa ukoliko želite da pronađete na kojim stranama je opisano šta se dešavalo na sastanku 8. januara, to možete da pronađete u sažetku. Prema tome, idemo sad na sastanak od 9. i 10. novembra 1993. godine. Sastanak je održan na osnovu uputstava predsednika Tuđmana na kojem je trebalo da se ustanovi da li je optuženi promenio svoj stav o nekim stvarima i da se vidi kakav je njegov stav o reintegraciji delova Hrvatske koji su bili pod okupacijom Republike Srpske Krajine. Mislim da ste se između tog vremena i kraja 1995. godine sa optuženim sastali ukupno 13 puta, zar ne?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Točno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 12. novembra 1993. godine je bio prvi sastanak i ukratko ćemo ovo da obradimo. Šta vam je optuženi rekao o snagama Izetbegovića?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa, on je kazao kako, kako Muslimani gomilaju snage u srednjoj Bosni, kako gomilaju snage isto da bi išli prema, prema moru, prema Neumu, i iako je uvijek sa jednim stanovitim omalovažavanjem govorio o njihovim vojnim mogućnostima, to je bilo ono što je rekao. Ne znam je li sam odgovorio na vaše pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja mislim da je to dovoljno da bi se odredio, objasnio taj sastanak, pošto on i nije od posebne važnosti za vaše sveočenje. Ali možda biste mogli da mi kažete sledeće. Tokom ovog sastanka, da li ste ga pitali o Kninu i o Baranji i da li vam je on odgovorio o tome kakav je bio efekat, bar po njegovom mišljenju, efekat stvaranja Republike Srpske u Bosni?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Sad tu su dva pitanja. Jedno se tiče takozvane RSK-a. Tu je optuženi rekao da Knin na svaki način je hrvatski grad i da on nema nikakve teritorijalne pretenzije na njega, na što sam mu ja rekao: "Gospodine Miloševiću, dobro, to što se tiče Knina, a što je sa Baranjom?". Mislio sam uopće na Istočnu Slavoniju, ne samo na Baranju, na što i ovako malo u šali sam kazao: "Htio bih znati što je u vašoj glavi", dakle što se tiče Istočne Slavonije, na što mi je odgovorio: "Pa da to možete vidjeti, ugodno bi se iznenadili". Ali to je ostalo na ovakvom jednom, hajde, malo misterioznom, ovaj, na jedan misteriozan način, ali to je bilo, otprilike u to vrijeme, to je bilo stajalište optuženog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Je li on nešto rekao o rešavanju problema? Onoga o čemu smo govorili, ne njegovih problema, već problema Srbije?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa to je ono što sam već bio kazao, mislim što sam već bio kazao, a to je da mi je kazao, to je bilo pred kraj tog sastanka, da je sa Republikom Srpskom riješio 90 posto srpskog nacionalnog pitanja, kao što je Tuđman sa Herceg-Bosnom riješio nacionalno pitanje Hrvatske. To mi je kazao, a onda smo na kraju tog istog sastanka razgovarali i ja sam ovako malo u ležernijem tonu postavio pitanje što se tiče Arkana i njegovih jedinica, pa je ovako u smjehu optuženi odgovorio: "Pa i ja moram imati nekoga ko će za mene obaviti dio posla". Dakle, sigurno je da se bez podrške takva jedna vojska za koju se govorilo da ima 5.000 ljudi nije mogla snabdjevati, ni naoružavati, niti biti plaćena a bez da, a bez da optuženi stoji iza toga, jer je optuženi u to vrijeme bio svemoćan u Srbiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: On je to rekao sa osmehom kao što vi kažete, ali da li ste vi to shvatili ozbiljno? Kažite nam kako ste vi to doživeli?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Ja sam to doživio i mi svi koji smo za to znali smo doživili to kao, prvo, jedan izraz optuženog da kao jedan spretan i sposoban političar, mora imati i takvih ljudi, to je s jedne strane. A sa druge strane, mi smo znali što je sve Arkan i njegova ta vojska učinila, koja zla su učinili i mi smo znali i prije toga, prije nego što sam ja to pitanje postavio ili sam ja baš namjerno i radi toga to pitanje, mi smo znali dakle, da, da stoji optuženi iza Arkana i ja sam to, kako kaže poslovice: "U svakoj šali ima pola istine", ja sam to doživio, iako je bilo rečeno u smjehu, ja sam to doživio kao jednu realnost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Sada ćemo da pređemo na tačku 28. Tokom vaših ranih sastanaka sa optuženim da li se spominjalo pitanje islamskog fundamentalizma? Mi smo već govorili o tome kad smo se dotakli onog papira koji vam je pokazao predsednik Tuđman, a sad nam, molim vas, recite da li se to pitanje spominjalo u ranim sastancima?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa to je, ja bih rekao, bio lajt motiv optuženog. Konačno bilo je, on mi je kazao jedanputa da ima oko 2.500 tih mudžahedina koji su došli iz ostalih islamskih zemalja pomagati svojoj braći u Bosni i Hercegovini. On mi je kazao isto tako da su, dakle, Muslimani veliko zlo radi njihove demografske eksplozije i da, i da će nas to sve skupa koštati ukoliko ne budemo oprezni je l', tako da taj, velim, taj fundamentalizam, ako još uzmem, govorim još jedanput o toj zelenoj transverzali, onda se to vidi na jedan veoma slikovit, slikovit način.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 18. januara 1994. godine, da budemo konkretni, da li ste vi bili sa predsednikom Tuđmanom u Ženevi (Geneva) na sastanku sa optuženim, kad se optuženi dotakao ove demografske teme konkretno i takođe rekao nešto o medijskom ratu i položaju medija?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, bio sam na tom sastanku i dakle, otprilike, ako mogu nekako reproducirati ili prisjetiti se tih riječi, rekao je optuženi: "Muslimani su veliko zlo radi njihove te demografske eksplozije, a osim toga, dobili su i medijski rat".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I poslednja dva reda u tački 30 su već bila spomenuta od strane optuženog, tačka 31 je u pismenom obliku, a sada tačka 32. Da li ste vi razgovarali sa optuženim posle prve runde izbora na kojima je Babić jedva pobedio?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, razgovarao sam o tome. Čak sam malo i, 'ajde, zadirkivao optuženog, jer je on stajao dakle, iza Martića u to vrijeme i govorio kako je Martić najsposobniji i tako dalje i onda je u prvoj rundi pobedio Babić. Naime, još prije, hajde da kažem, nešto prije izbora ja sam rekao optuženom: "Pa nisam siguran da će Martić pobijediti, jer iza Babića stoji pravoslavna crkva", na što mi je odgovorio: "Pa iza mene ne stoji pravoslavna crkva, pa jesam što jesam". To je prva stvar. I onda nakon prve runde kada je pobedio Babić, velim, ja sam malo u šali rekao: "Pa vidite malo su vam se vaše prognoze, nisu baš bile ispravne", na što mi je rekao: "Ma da, ali vidim da je tu bilo nekih nepravilnosti, čujem da je bilo nekih

nepravilnosti u izborima" i nakon toga je to bilo poništeno i Martić je bio izabran za presjednika, dakle te takozvane RSK.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vam je to pokazalo nešto o tome kolika je vlast optuženog u tom regionu?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pokazalo mi je to ono što sam već i znao, jer sam bio, kao što ste i vi rekli, involviran u sve te pregovore i poznavao te ljude i ja sam znao da bez optuženog jednostavno ništa nije moguće učiniti i dakle, ovo je bila samo jedna potvrda, ako je potvrde uopće trebalo, bila je potvrda onoga što smo svi već znali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste izneli kako je kasnije stav optuženog prema Martiću bio nešto drugačiji, mislim da ga je on čak i nepovoljno opisao.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Apsolutno, te procjene i te prilaze ljudima je optuženi mjenjao. Kako je Martić bio za neke poteze ili nije bio na crti politike koju je vodio dakle optuženi, onda je rekao optuženi: "To je jedan idiot" i tako dalje, "treba ga uhapsiti, radi gluposti" i tako dalje. To je bilo u ono vrijeme kada je on dao, dao nalog da se bombardira Zagreb, što je kompromitiralo apsolutno cjelu srpsku politiku, jer je i međunarodna zajednica to gledala u jednoj cjelini.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste u pismenom obliku opisali kako ste se sreli sa Krajišnikom i Karadžićem 3. decembra 1993. godine, a zatim dalje kažete da ste se nekoliko dana kasnije devetog sreli sa optuženim, sa Dejvidom Ovenom (David Owen) i Torvaldom Stoltenbergom (Thorvald Stoltenberg) i ovom prilikom ste pregovarali o tome da se bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima da izlaz na more. Možete li da nam ukratko kažete nešto o tome?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, to je bila jedna želja ili uvjet gotovo, da dođe do mirnog rješenja da se, da se da izlaz na more i Republici Srpskoj i Muslimanima. Dakle, onda se to, ja ne bih htio u sve detalje zemljopisne ulaziti, ali to je bilo na samom jugu, dakle hrvatske obale od Molunata pa do Rta oštro i onda su tu, tu su htjeli i jedni i drugi. Naime, Republika Srpska je tu htjela izlaz na more, a Muslimani su insistirali na izlaz na more kod Neuma. Međutim, u razgovorima sa srpskim vođstvom je bilo rečeno da ponudimo i jednome i drugome, dakle jedan dio. Moram reći da je to bilo na nivou samo teoretskih pregovara, jer bez parlamenta se nije moglo ni jedan

kvadratni metar obale prepustiti, ali predsjednik Tuđman je na tome insistirao i kazao: "Mi ćemo biti za to i ja ću i u parlamentu pokušati to provući, ukoliko bi to bilo jedno globalno rješenje svih, dakle, nesporazuma između Srbije, a kad je Srbija, onda je i RS i RSK i tako dalje, dakle, ovaj, između, da se dođe do globalnog rješenja, s time da ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Iznite. Stvar je u tome, mislim da je tu bitno da li je Milošević pregovarao sa vama u ime Republike Srpske?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Apsolutno, tu je on bio veoma aktivan u tome i on je pregovarao i čak mislim da je imao jedno ovlaštenje, ako se može tako kazati, da u ime Republike Srpske pregovara, jer i on je, recimo, meni kazao: "Pa dobro, šta tu cjepidlačite oko", rekao je, "imate 1.000 kilometara obale, pa sad se vi cjepidlačite za nekih 20 kilometara" i tako dalje. Dakle, to je govorio u ime i za račun Republike Srpske.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U pasusu 37 vaše izjave kažete da su se svi srpski funkcioneri obraćali Miloševiću formalno, sem Milomira Minića koji je bio lični prijatelj i zatim sa ličnih veza prelazite na 1995. godinu. Kažete kako je predsjednik Vlade Republike Srpske Krajine, Borislav Mikelić, posetio optuženog u Beogradu i tu ste onda videli nešto šta je vas zaprepastilo.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, naime bio je taj, ja ne znam je li se gospodin Minić zove Milomir, ali dobro, to je sekundarno. Ja sam jedan dan bio u uredu dakle optuženoga i zvonio je telefon i onda sam iz ovog shvatio da razgovara, jer su razgovarali o temama šta bi trebalo, šta ne bi trebalo da televizija radi i govori i vidio sam da je on na ti s njime. Međutim, sa svima drugima, a to se vidi iz snimljenih telefonskih razgovora, ali i iz onoga što sam ja vidio, došao je dakle, bilo je to ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada bih želeo da pređemo na Mikelića, zato što smo imali dosta svedočenja o tome, sad me zanima Borislav Mikelić tokom 1995. godine.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: O Borislavu Mikeliću mogu kazati sljedeće. Dakle, razgovarali smo o tim problemima oko otvaranja autoceste i tako dalje i problemima koje imamo i rekao sam: "To se jednostavno ne može riješiti na ovaj način". Na to je svojoj tajnici optuženi kazao: "Hajde, pozovite mi Boru Mikelića". Ja sam bio dosta iznenađen, jer je on za 10, 15 minuta negdje iz Beograda došao i kad je vidio mene u uredu onda je rekao: "Šta vi tu radite?", na što mu je odgovorio optuženi: "Sjedi ovdje i slušaj i ne pitaj".

Naime, to je bilo takvim tonom rečeno da sam ja vidio taj odnos i osjetio taj odnos gazde prema onima, hajde da ne kažem slugama, ali i prema onima koje su ga slušali i koji su bili u njegovoj službi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još jedan događaj od 12. februara 1994. godine kada je delegacija SRJ došla u Hrvatsku. Da li je Željko Simić, srpski zamenik ministra spoljnih poslova, pregovarao sa Hrvatima ili sa vama?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Ovako, ja sam bio na tim sastancima, mislim da je on bio ministar vanjskih poslova, a ne zamjenik ministra, ali nisam sasvim siguran, molim vas da se to provjeri. Dakle, on je došao i bio je gost službe od ministra vanjske službe, Mate Granića, ali sam ja isto sudjelovao u tim, u tim pregovorima. I nakon toga smo otišli iz Ministarstva vanjskih poslova u predsjedničke dvore i tamo je on, Simić, mene uhvatio u jedan kut pod ruku, odveo u jedan kut i rekao: "Slušajte, mislim da imate interesa da ja budem ministar vanjskih poslova, jer ako budete sa drugima razgovarali, onda ćete vidjeti da su oko Miloševića sami četnici i s njima nećete moći apsolutno ništa postići" i onda je mene osobno molio da razgovaram sa optuženim i rekao: "Slušajte, optuženi vas cjeni, pa bi dobro bilo da mu kažete da me zadrži na tom mjestu".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada da pređemo na 13. januar 1995. godine, sastanak u Beogradu. Mislim da samo rezimiramo tačku 39. Je li vam on nešto rekao o tome šta su Martić i Babić radili na početku sukoba? Samo kratko.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Mislim čak i dva ili tri puta mi je rekao: "Slušajte, čuvajte se, jer Babić i Martić su učinili grozote i onda oni nemaju više što izgubiti". Nije bio specifičan optuženi u tome što su te grozote, ali je tu bilo sigurno i nečega što je bilo svojstveno optuženom, a to je da je mjenjao ljude, pa onda ih je dakle, optužio za te grozote. Oni jesu neke grozote učinili, samo nije bio specifičan i nije mi rekao koje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A što se tiče smenjivanja ljudi, je li on na tom sastanku rekao nešto o tome šta sledi Vladislavu Jovanoviću, ministru inostranih poslova?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Ja sam primjetio na tom sastanku da sa Jovanovićem ne možemo postići nikakve rezultate, da je jednostavno negativan u svim pregovorima i onda me je on zaustavio, optuženi me je zaustavio

i rekao mi je, ovaj: "Hajde, sada ću vam nešto kazati, ali da to ne ide na pijacu", to znači da se to ne provuče u javnost, veli: "Smjenit' ću Jovanovića".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Je li rekao kako ili zašto se sprema da to uradi?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa jeste, naime mislim da je ovaj razlog koji sam mu ja dao, da s njime jednostavno ne možemo pregovarati, bio samo jedan od razloga, a druge razloge ne poznam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Je li vam se takođe obratio jednim dugim monologom, kako ste vi to opisali, na kraju koga je govorio o Bosni i da li je rekao nešto o rešenju problema Sarajeva?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, govorio mi je dakle o Bosni, to je već, kao što rekoh, je jedan lajt motiv (light motive) optuženoga prema Bosni, ali što se tiče Sarajeva, kazao mi je: "Sarajevo nije srpski grad i mi ćemo u tom smislu", naime to je bilo u kontekstu govora o tome je li, Srbi, Muslimani, i što im se nudi, je li to kvalitativno ili kvantitativno u redu i tako dalje, pa je rekao: "Mi njima prepuštamo Sarajevo, a osim toga, Srbi nemaju pravo na više od 50 posto Bosne i Hercegovine".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Je li on povezoao popuštanje oko Sarajeva za razmenu sa nekom drugom teritorijom?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa apsolutno. Tu se je govorilo i o ovim istočnim enklavama, međutim tu je, tu je ovaj, bio, naime, nije bio optuženi na crti razmišljanja ni Karadžića, u prvom redu Karadžića, jer je rekao meni, veli: "A šta te enklave na istoku, možemo im ih i prepustiti. Oni će i tako i tako sa vremenom pripasti Republici Srpskoj", a po tome onda i Srbiji, je l'. Tako da on nije htio imati to kao jednu, jednu obvezu da im mora kompenzirati, nego je rekao: "Pustite im to tamo pa tako i tako će se u budućnosti to drugačije završiti".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sad konačno oko Abdića i Zapadne Bosne. Je li rekao nešto o njemu i o odnosu sa njim?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, sa Abdićem nam je govorio: "Pa najbolje je da vi tu SAO Krajinu", tu SAO područje, kako li se to već zvalo, SAO pokrajina "da ju vi uzmete u Hrvatsku i da ona bude u konfederativnom odnosu prema Hrvatskoj". Na što sam ja rekao: "Pa slušajte, morate znati da to ne dolazi u obzir, jer bi onda u tom slučaju mogli tražiti da i RSK bude u konfederaciji sa Hrvatskom". Sa druge strane, rekao je da on je u dobrim

odnosima sa Abdićem, da Abdić dolazi Karadžića njemu s vremena na vrijeme, da se nalazi Abdić u veoma teškoj situaciji i da, k'o sad se sjećam, rekao je da: "Pa evo, sad sam pred malo dao naređenje da mu se isporuči 12.000 deka, pa dajte mu i vi pomozite".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kasnije tog istog dana da li vam se pridružio i Borislav Mikelić i da li ste počeli da razgovarate o Karadžiću?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, mi smo razgovarali, sad ja ovdje točno ne bi mogao vremenski smjestiti to, ali sjećam se da je, da je optuženi stalno igrao između Karadžića i Mladića i da mi je Borislav Mikelić kazao: "Pa Mladić je 200 postotno Miloševićev čovjek, prekjučer sam ga kolima doveo Karadžića njemu" i tako dalje i mislim da je to bilo u sjećanju, negdje 1995. godine. Što se Karadžića tiče, on je kazao da je Karadžić izgubljen čovjek, samo što on još to ne zna, i da će on pokušati da ga sruši s time što će to učiniti preko ljudi u Banja Luci koji su razumni i rekao mi je da čak prekosutra prima dvadesetak ljudi iz Banja Luke, pa bi ih on onda, tako bi u parlamentu imali većinu i srušili Karadžića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tačka 44. Možda ćemo se kasnije vratiti na tačku 43, ali sada da se osvrnemo na 44. Je li optuženi nešto rekao o tome kakav je politički status ili politička budućnost Karadžića i da li vam je dao neki savet u vezi toga kakav treba da bude vaš kontakt sa njim?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, što se tiče procjene njegove budućnosti, ona je bila veoma, veoma negativna. On je kazao da je on izgubljen političar kao što sam već rekao, da ne ponavljam, ali da on to još ne zna i što se tiče njega, on je bio u to vrijeme onda, potpuno na crti antikaradžića. I ne znam što bi tu mogao više kazati, osim da je optuženi shvatio da u ovoj situaciji u Republici Srpskoj mora igrati na kartu vojske, vojske u kojoj je apsolutni autoritet bio Mladić.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Paragraf 43, vrlo kratko. Mislim da ste optuženog pitali nešto o nestalim Hrvatima i on je ponudio da ih ponovno licirate. Da li je nešto proizašlo iz toga?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, tu su bile dvije stvari. Ja sam u više navrata govorio o poziciji Hrvata u Srbiji i rekao: "Dajte nešto učinite". Onda se začudio optuženi i rekao da je ministrica u toj djelatnosti jedna Mađarica i da ona ima osjećaj za to i tako dalje i onda mi je rekao da je vođa Hrvata u Srbiji bio Bela Tonković, pa kaže: "Hajde sutra neka dođe k meni i ja ću sve

to srediti". Onda sam prešao na to i rekao sam: "Predsjedniče, ima dosta nestalih ljudi, obitelji imaju pravo da to saznaju i dajete učinite nešto da se to sazna" i obećao je da će učiniti, međutim nikada nije, nisam nikakvog rezultata tog obraćanja vidio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U paragrafu 45 dajete primer intervencije optuženog kad su neki kamioni na putu za Republiku Srpsku Krajinu bili zaustavljeni, a onda vas je optuženi nazvao telefonom i od vas zatražio šta?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Naime, ja sam par sati prije toga bio u Beogradu i vraćam se na aerodrom "Pleso" u Zagrebu i odmah, ljudi iz UNPROFOR-a mi kažu da odmah nazovem jedan broj gospodina Miloševića, jedan broj u Beogradu. Točno se sjećam čak i broja, to je broj bio 184-162 u Beogradu. Nazvao sam i dobio tajnicu, pa onda i optuženog na telefon i onda optuženi mi je kazao: "Slušajte, Hrvoje, stoje tri kamiona na granici, dajte ih pustite, to su kamioni sa sjemenom" i tako dalje. Ja sam rekao: "Dobro, ja ću dati to pregledati, pa onda ukoliko je to tako, mi ćemo ih propustiti", što smo i učinili, ali ja moram reći da sam bio posebno začuđen da predsjednik Republike intervenira za tri kamiona, pa se iz toga vidi kolika je bila involviranost optuženog i u RSK, pa naravno onda i u RS.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada idemo na maj 1995. godine. Ovde u pismenoj izjavi vi objašnjavate kako vam je predsjednik Tuđman pustio snimke dva prisluškivana razgovora, između optuženog i Perišića. Zatim dva dana kasnije, ujutro 3. maja da li su vas nazvali iz kabineta optuženog, da li je on zvučao uzbuđeno i da li je sa vama tada neformalno razgovarao? Šta vam je rekao?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Da, to je bilo dakle, neposredno poslje "Bljeska" i optuženi je, upravo smo bili za ručkom i pod hitno mi kažu iz protokola da je predsjednik Milošević na liniji i ja idem na telefon i uzbuđeno i hajde, bjesno mi kaže: "Pa što to radite? Zašto smo mi utrošili tolike sate razgovora?", na što sam mu ja kazao: "Predsjedniče, vi vidite kakva je situacija sa ovim Srbima u Krajini na koje vi imate i te kakav utjecaj, ne možemo ništa postići i bila je Hrvatska u situaciji da onda vojno riješi taj problem". I kazao sam: "Dajte smjenite Martića i Čeleketića", Čeleketić je u to vrijeme bio prvi čovjek vojske RSK, "smjenite ih pa vidjećete da će se odmah situacija poboljšati", na što mi je odgovorio: "Kako mi to možete kazati, pa ja ih ne mogu smjeniti, jer ih nisam ni postavio" i onda je zalupio telefon.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sad na avgust i septembar 1995. godine. To je paragraf 49, u stvari paragraf 50. Da li ste se sastali sa optuženim u Beogradu 20. septembra 1995. godine i jeste li tamo govorili o organizovanju bosanske države i kakav je bio stav optuženog tada?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Dakle, na tom sastanku se je razgovaralo, dakle o provođenju odluka Kontaktne skupine (Contact Group) i dakle, oslobađanja jednog djela od 70 ili 72 posto Bosne i Hercegovine što je nalagao ugovor Kontaktne skupine. Naravno da je, da je, oprostite, je li mi možete datum točno ponoviti?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dozvolite mi da vas prekinem, jer mi se čini da sada govorite o jednom drugom sastanku. Sada ovde govorimo o sastanku održanom pre Dejtona (Dayton), o sastanku na kojem se razgovaralo o rešavanju problema bez međunarodne zajednice. Možda će to da vas podseti.

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Apsolutno. Oprostite, ja sam zabunio se u datumima. Naime, na tom sastanku optuženi mi je kazao: "Slušajte, ovo-ga je već dosta. Hrvoje, hajde da mi uzmemo svaki svoj dio Bosne i to bez međunarodne zajednice. SAD (United States of America)", Amerika dakle "Ijulja to kopile, a da ni sami ne znaju što rade, niti poznaju te naše probleme. Vi budite i na konferenciji", on kaže konferenciji, ne spominje se Dejton, ali to je bio Dejton "na našoj liniji. Mi smo apsolutno protiv unitarne Bosne, nego neka to bude Bosna, dva entiteta i tri naroda, gdje će se sve odluke donositi konsenzusom". Evo mislim da sam tu interpretirao ovo što je bio sadržaj naših razgovora.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li se spominjalo nešto šta je on opisao frazom "Krov Bosne i Hercegovine"? Ako jeste, šta je pod tim mislio?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Ma mislio je da je, naime krov da bude čim tanji, to znači da one institucije koje bi u stvari bile jedna vrsta, jedna vrsta krovne vlasti, budu čim slabije, da krov bude čim tanji, a to znači da, da entiteti imaju puno veće ovlasti i da jednostavno ne ovise o odlukama centralnih vlasti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na kraju, za kraj priče o sastancima iz ove izjave, sastanak 10. marta 1998. godine. Govorilo se o Kosovu. Da li ste se tada posljednji put sastali sa optuženim i da li vam je on rekao da li će on osnovati pokrajinsku skupštinu i kakav je bio njegov stav u vezi sa tim?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Prvo, to je bio moj zadnji sastanak sa optuženim. To je bilo dakle, kada je bio predsjednik Jugoslavije, a ja sam išao u svojstvu predsjednika naše naftne kompanije, predsjednika nadzornog odbora naše kompanije "INA". I preko ambasadora Željka Kneževića je dakle, znajući da dolazim u Beograd, pa je izrazio želju da se vidimo i onda smo, između ostaloga, razgovarali i o Kosovu, i to je bila nezaobilazna tema u to vrijeme i on je rekao da će riješiti problem Kosova. Naime, ja sam kazao: "Dajte mi kažete otprilike kako vi gledate na Kosovo, jer ljudi iz međunarodne zajednice dolaze u Hrvatsku i pitaju nas što mi mislimo". Na što mi je odgovorio: "Mi ćemo dakle, organizirati jedan dvodomni parlament u kojemu neće biti mogućnost nadglasavanja". Na šta sam mu ja rekao: "Predsjedniče, u redu, ali to je puno manje nego što su Albanci, što je Kosovo imalo u Ustavu iz 1974. godine". On je rekao: "Da, ali to je bila greška koju nećemo ponoviti, ma koja cijena bila".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sa vaših sastanaka sa optuženim, vi ste njega opisali, između ostaloga, rekavši da je on "uvek držao dva železa u vatri". Možete li da nam to objasnite?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa to je bilo, naravno u svezi sa Bosnom s jedne strane i sa, i sa RSK sa druge strane. Dakle vi, naime ja sam u puno navrata kazao kako je razlika između prilaza tom problemu između Tuđmana i Miloševića bila što je prvi htio najprije riješiti problem Hrvatske, a optuženi najprije problem Bosne, pa onda ćemo razgovarati o ovom drugom. Ali kako je on, kako je optuženi imao 30 posto okupiranog područja Hrvatske ili 70 posto i 72 posto Bosne i Hercegovine, on je bio dakle, on je bio gazda, kako se kaže, svih tih prostora i to sam figurativno kao, kao ili ako hoćete metaforički kazao da je držao dva železa u vatri, to jest Hrvatsku sa jedne strane i Bosnu i Hercegovinu sa druge strane što mu je olakšavalo, naravno, pristup u svim pregovorima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I konačno paragraf 54 iz ove izjave. Recite nam, na osnovu vaših sastanaka sa optuženim, kakav je bio njegov stav o uticaju autsajdera u svetu, onih ljudi koji su se mešali u stvari koje su se događale?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa mislim da je, da je tu bio, gotovo bih rekao ponižavajući, on je rekao da ta međunarodna zajednica ništa ne razumije od naše povjesti i od naših problema i tako dalje i dakle, mješaju se, a ne znaju o čemu govore. Bio je taj, recimo, jedan primjer koji je bio onaj plan, famozan plan Z-4 (Z-4 Plan), kojeg su napravili i pripremili Piter Gal-

brajt (Peter Galbraith) i Arens (Robert Ahrens). On je rekao: "Pa to su ovi idioti Galbrajt i Arens pripremili", a veli "ni sami nisu znali što pišu". Dakle, bio je, bio je, taj odnos je bio veoma kritičan prema tim ljudima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, sledeće treme su tri dodatna sastanka koji su spomenuti u sažetku. To će nam uzeti relativno malo vremena. U ovom času ne spominjem ostale materijale. Recite nam, molim vas, da li ste održali još tri sastanka u vezi o kojima možete nešto da nam kažete? 13. marta 1995. godine na sastanku u Predsedničkim dvorima pokojnog Tuđmana, to je paragraf 4 sažetka, jeste li podsetili optuženog da je on rekao da Srbi nemaju prava na više od 50 posto Bosne, a da sada Srbija postaje sve veća? Izvinjavam se, to nije bio razgovor sa njim. Vi ste zapravo gospodina Tuđmana obavestili o čemu ste razgovarali sa Miloševićem. Zahvaljujem se gospođi Pek (Pack) na ispravci. Da li se sećate toga?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Pa sjećam se u toj mjeri što sam sa sastanaka, iza sastanaka sa optuženim odmah išao u predsjedničke dvore dok mi je bilo još friško u glavi šta smo razgovarali i što sam mogao zabilježiti u avionu u povratku, međutim nisam dobro shvatio specifičnost vašeg, vašeg pitanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi na putu natrag u avionu zabeležili rekakciju optuženog na vaš stav da bi se čak i sa samo 50 posto Bosne Srbija povećala? Da li vam je on nešto rekao šta mu je Žipe (Alain Juppe) odgovorio u vezi s time?

SVEDOK ŠARINIĆ – ODGOVOR: Župe? A Žipe. Da, da, oprostite. Ovaj, moram kazati da je, da sam to zapisao i ja sam u tim razgovorima sa optuženim, nisam mogao pisati niti, nego bih samo bacio po koju riječ na papir i onda bih na povratku u avionu brzo redigirao, kažem, dok je bilo, dok je bilo friško. Žipe je bio, koliko se ja sjećam, Žipe je bio veoma revoltiran sa stajalištima Srba u RS oko otvaranja, oko otvaranja sarajevskog aerodroma. To je ono čega se dobro sjećam i tu je bio veoma kritičan i veoma grub, kako bih rekao, prema Karadžiću koji nije htio otvoriti Sarajevski aerodrom. Ovo drugo nisam siguran da vam kažem.

TUŽILAC NAJS: Vidim da je sada već vreme.

SUDIJA MEJ: Da, nemamo više vremena. Koliko će vam još vremena trebati za ovog svedoka?

TUŽILAC NAJS: Ne mnogo. Dopustite mi da objasnim kakva je situacija. Jedan manji deo njegovog svedočenja trebamo da čujemo na privatnoj sednici na osnovu naloga Suda i posle toga moramo da uvrstimo sve dokazne predmete. To će da ide putem izjave po Pravilu 89(F) i mi ćemo od Pretresnog veća da zatražimo da se ti dokumenti uvrste ne samo za identifikaciju, nego da se uvrste u spis. Tu se radi o nekim presretnutim razgovorima, a razlog za to može da se vidi u tabli gde stoji da je ovaj svedok identifikovao ne samo dva svedoka, nego budući da je video ove presretnute razgovore, može nešto više da kaže o tome. Prema tome, to je još otvoreno pitanje.

SUDIJA MEJ: Mi moramo takođe da razmotrimo koliko optuženom treba za ispitivanje.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Sutra pošto Tužilaštvo završi, vi možete da potrošiti dva sata i 15 minuta, gospodine Miloševiću, na unakrsno ispitivanje. Ukoliko bude potrebno, razmotrićemo to još jednom. Gospodine Šariniću, hvala vam što ste došli da svedočite. Moram da dodamo još jedno upozorenje. Molim vas da ni sa kim ne razgovarate o vašem svedočenju sve dok se ono ne privede kraju i naravno niko ne sme sa vama o tome da razgovara. Molimo vas da se vratite sutra u 9.00 kako biste završili sa vašim svedočenjem. Sada završavamo sa radom i nastavljamo sutra u 9.00.